DOCUMENTOS

El Targum al Cantar de los Cantares

(Tradición Sefardí de Alfonso de Zamora)

1. Naturaleza del Tg Cant

Este Tg es muy parafrástico: es una alegoría continuada desde el principio hasta el final de las relaciones entre Dios e Israel; con repetidas alusiones a la historia del pueblo elegido, en un marco histórico que arranca desde Moisés y alcanza hasta la época talmúdica; incluso en él se llegan a mencionar (Tg Cant 1,2) la Mišna y el Talmud. Según refieren las prescripciones rabínicas (Trat. *Soferim* 14,3) dicho Tg se empleaba en la liturgia de la Pascua.

El término alegoría, tan relacionado con el Tg y la exégesis del Cantar de los Cantares, fue ya introducido por Filón de Alejandría, y ampliado por los comentarios tanto judíos como cristianos de dicho libro bíblico. Pero la alegoría, como se aplica por los exégetas cristianos, tiene una connotación de oposición al sentido literal (1), mientras que en la mentalidad judía ese sentido transcendente está dentro del sentido literal. El Tg en este caso se adentra en todas las posibildades del TH (texto hebreo), y lee los diversos sentidos que no se excluyen ni se oponen, sino que se opera una expansión por adición; en tiempo de los Meturgemanim no había diccionarios arameos del hebreo, y cada Tg es a su modo un léxico que desentraña las diversas posibilidades explícitas, implícitas e incluso esotéricas del TH. El Tg traduce, pero usa otras categorías y equivalencias que las modernas escuelas de traductores. El Tg Cant —de acuerdo a la concepción rabínica no distingue entre sentido literal

(1) R. Loewe, *The Jewish Midrašim and Patristic and Scholastic Exegesis of the Bible*, en: "Studia Patristica", (*Texte und Untersuchungen* 6,1), I, 1957, 492ss., espec. p. 504s.; H. De Lubac, *Exégèse médiévale*. Les quatre sens de l'Ecriture, Paris 1959, vol. I, pp. 110. 384 y espec. 489s.

y alegórico como que se excluyesen mutuamente— sino que ambos operan sobre la misma base textual literal. Tampoco se pueden identificar los conceptos o categorías de literal y alegórico como si fuesen las categorías judías de *deraš* y *pešat* (2). Además se sabe que en la tradición judía la Biblia tiene setenta caras (3), e. d. setenta sentidos, y todos esos múltiples sentidos, al menos en parte, han querido ser reflejados en los Targumim a Hagiógrafos, particularmente en aquellos más parafrásticos (Tg Cant, Tg Est, Tg Rut, Tg Qoh).

La historia de la exégesis de dicho libro bíblico, con sus múltiples implicaciones ha sido debidamente consignada en su vertiente judía por E. Salfeld, P. Vuillaud y F. Ohly (4) y en otras vertientes por W. Rudolph (5).

Según E. Levine (6) lo que caracteriza a este Tg es un triple factor: *a*) índole profana (7); *b*) uso litúrgico (8); *c*) ambiente polémico, exponente del conflicto entre la Sinagoga y la Iglesia (9).

---

(2) R. LOEWE, *Apologetic Motifs in the Targum to the Song of Songs*, en: "Biblical Motifs", ed. A. Altman (Lown Institute Studies and Texts 3), Cambridge-Massachusetts 1966, 160; cf. A. DÍEZ MACHO, *El Targum*. Introducción a las traducciones aramaicas de la Biblia, Barcelona 1972, pp. 12-31.

(3) *Bamidbar Rabbah*. 13,15.

(4) S. SALFELD, *Das Hohelied bei den jüdischen Erklärern des Mittelalters*, "Magazin für die Wissenschaft des Judenthums" 5, 1878, 110ss. (Berlin 1879); P. VUILLAUD, *Le Cantique des Cantiques d'après la tradition juive*, Paris 1925; F. OHLY, *Hohelied-Studien*. Grundzüge einer Geschichte der Hoheliedauslegung des Abendlandes bis um 1200, Wiesbaden 1958.

(5) R. RUDOLPH, *Das Buch Ruth. Das Hohe Lied. Die Klagelieder*, Kommentar zum Alten Testament XVII, 1-3, Gütersloh 1962, espec. pp. 82-94, y la abundante bibliografía de pp. 199-203.

(6) E. LEVINE, *The Targum to the Five Megillot*: Ruth, Ecclesiastes, Canticles, Lamentations, Esther, Codex Vatican Urbinati 1, Jerusalem 1977, 66.

(7) Las fuentes primitivas tratan a los Hagiógrafos como Escritura Santa, cf. prólogo de Ben Sirah y I Mac 7,16s, pero el canon no se estableció fijamente hasta finales de s. I d. C. Según la Mišna se discutió (*Eduyyot* 5,3; *Yaddayyim* 3,5; *Tosefta Yaddayyim* 11,13; TB *Sabbat* 30b; *Megillah* 7a) la santidad del Cantar y se dijo que era santísimo, pues manifestaba el amor entre Dios e Israel; esto se aprecia en el Tg Cant que todos los términos que pudieran entenderse en sentido profano se espiritualizan.

(8) Pertenece a la liturgia de la Pascua (*Masseket Soferim* IV, 18), puesto que la Pascua recuerda principalmente el punto álgido del amor de Dios a su pueblo; en el rito sefardí se lee antes de la *Minha* del último día de la fiesta; en el rito askenazí se lee en el sábado intermedio de la octava pascual, o en el último día de la fiesta si coincide con el sábado; incluso hay comunidades que lo emplean en casa, como un colofón a la *Haggadah* de Pascua, durante el *Seder*. El Tg Cant abunda en referencias a la fiesta y en los episodios asociados a dicha celebración dentro del substrato bíblico de toda la celebración.

(9) Este Tg Cant es una especie de enfrentamiento entre el Judaísmo y el Cristianismo, estudiados especialmente por R. Loewe, Apologetic Motifs in the Targum to the Song of Songs, *Biblical Motifs*, espec. pp. 173-184.

2. Datación del Tg Cant

Para datar dicho Tg podemos tener en cuenta un primer dato: su origen palestinense. Esto se deduce de diversos indicios: *a*) fue citado por el Aruk como un Tg palestino (10); *b*) A. Marx (11) señaló además que en dicho Tg Cant se habla del jefe del *bet din* (*'ab bet din,* Tg Cant 7,5), titulo solamente concedido en Palestina, y además de la euloguía del Sanhedrin referente al gaonato palestino (Tg Cant 5,12; 7,3) (12); en distinto tono se pronuncia un ms. del Museo Británico (Ms. Or. 5554s, fol. 12a) sobre la euloguia de las academias de Sura y Neharde'a (13); *c*) se refiere en Tg Cant 8,14 (en esta edición: de terra inmunda: *'ara'a ḥada' mesa' abta'*) a la tierra inmunda, e. d. impurificada por los gentiles que estaban ocupándola, e. d. a la tierra de Israel, no a todo el mundo.

Fijándonos en concreto en las dataciones que los diversos autores han aportado en el estudio del Tg a los Hagiógrafos en general, y al Tg Cant en particular, podemos resumir: 1) W. Rudolph (14) piensa que es muy tardío, de los ss. VI-VII d. C.; 2) R. H. Melamed (15) es de la opinión que los Targumim a Hagiógrafos fueron compuestos en un amplio marco de tiempo que va desde el s. v d. C. hasta el s. VIII; 3) S. Landauer (16) lo retrasa también al s. VII-VIII debido a que incluye términos árabes en los nombres de las joyas usadas por el Sumo Sacerdote en el pectoral (Tg Cant 5,14 donde cita Ex 28,17-21; 39,10-14) (17); 4) P. Demann (18), sin darle una

(10) A. Kohut, *Nathan ben Jechiel, Spr h'rwk,* Viena 1878-1892, en 9 vols., bajo el término *plty'* (existe otra edición: Viena 1926, en 8 vols.), vol. VI, 342, col. 1.

(11) A. Marx, en: JQR NS 1, 1910-11, 65-66; cf. también J. Mann. The Jews in *Egiypt and in Palestine,* Londres 1920, vol. I, p. 274.

(12) Probablemente también en Tg Cant 4,4; 7,14.

(13) En el ms. Mus. Brit. Or. 5554a, fol. 12a en el último verso de un fragmento midrásico al Cant.

(14) W. Rudolph, *Das Buch Ruth. Das Hohe Lied. Die Klagelier,* KAT XVII, 1-3, p. 81.

(15) R. H. Melamed, *The Targum to Canticles According to Six Yemen MSS: Compared with the "Textus Receptus"* "As Contained in De Lagarde's Hagiographa Chaldaice", Philadelphia 1921, pp. 5.19.

(16) S. Landauer, *Zum Targum der Klagelieder,* en: "Orientalische Studien": Theodor Nöldeke zum Siebzigsten Geburtstag, ed. C. Bezold, vol. I, Giessen 1906, p. 505s.

(17) Pero esta razón no es definitiva, debido a que los copistas judíos en países árabes, han podido modernizar esa nomenclatura, por la usual entre ellos en sus días; esto se ha hecho en los comentarios de Raši donde éste pone glosas francesas, otros copistas las han puesto en sus respectivas lenguas; incluso en estas citas de piedras preciosas hay mss. colacionados por R. H. Melamed donde se vuelve a restaurar el nombre hebreo primitivo.

(18) P. Demann, en: R. Bloch, *Moïse, l'homme de l'Alliance, Cahiers Sioniens,* 2-3, 1954, Paris 1955, p. 236.

fecha concreta, pensó que dicho Tg formaba parte de los estratos más antiguos de la liturgia sinagogal y de la literatura rabínica; 5) E. Levine (19) hace referencia a los materiales usados por este Tg Cant que pertenecerían a la última parte del periodo tannaítico y al subsiguiente periodo amoraítico, especialmente por lo que se refiere a los temas alegóricos tan favoritos de este Tg. 6) Pero es sobre todo R. Loewe (20) quien ha acentuado los motivos que ligan a este Tg Cant al periodo islámico: *a*) La mezcla de las formas babilónicas y palestinenses en su arameo (21); pero de esto todavía no podemos dar un juicio definitivo debido a la falta de ediciones críticas del Tg Cant (22); *b*) hay dos referencias a Esaú y a Edom (Tg Cant 6,8; 7,12); pero al menos una de éstas se refiere a los judíos que están en la diáspora en pais romano; *c*) Ismael, que representa al mundo árabe, es nombrado dos veces; *d*) las 60 reinas y las 80 concubinas (Tg Cant 6,8) están alegorizadas como 60 contingentes edomitas de caballería y 8 contingentes ismaelitas montados sobre elefantes que avanzan contra Jerusalén al mando de Alejandro; aunque una versión ladina de este Tg Cant ofrece una descripción menos fantástica, refiriéndose a Antíoco (en vez de Alejandro), parece que ambos nombres significan todo el mundo gentil (23); *e*) una tradición desde el tiempo de Rab —principios del s. III (24)— ya toma el nombre de Ismael como un gentilicio, que significa el imperio romano radicado en el oriente; *f*) La referencia en Tg Cant 1,7 a los hijos de Esaú e Ismael en relación a la teología de un monoteísmo absoluto, parece que no se puede fechar más tarde del año 622 d. C.; *g*) Por referencia a Tg Cant 8,8-10 se supone que los méritos de Israel son pocos —en apreciación de los ángeles— y no tienen un guía regio, ¿cómo, pues, podrán afrontar una guerra escatológica? Y entonces el arcángel Miguel da una respuesta: la Torah será como una muralla, y su estudio una torre: esto explicaría que hay que entender una situación de expansión

(19) E. LEVINE, *The Targum to the Five Megillot*, p. 68.

(20) R. LOEWE, *Apologetic Motifs*, pp. 164-169.

(21) Esto ya había sido puesto de relieve por R. H. MELAMED, *The Targum to Canticles*, espec. pp. 25s. 37s. 42s. 49s. 54s.

(22) P. e. es mejor la edición —a juicio de R. LOEWE, *art. cit.*, p. 164, nota 26—, de Tg Cant que se encuentra en la Biblia Rabínica de Bomberg, Venecia 1517, que la misma edición de mss. yemeníes presentada por Melamed; se puede ver una comparación de ambas en MELAMED, *o. c.*, pp. 15-16.

(23) Esta traducción ladina se ha impreso frecuentemente, casi siempre en aljamiado; en concreto en Venecia 1644; cf. YAARI, *A Catalogue of Judeo-Spanish Books*, Supl. a *Kiryat Sefer* 10, 1934, p. 3: conoce otra edición de Venecia 1619 como primera edición de esta traducción.

(24) TB *Sabbat* 11a; a veces este término es puesto como *nokri* por miedo a la censura; cf. R. N. RABBINOWICZ, *Diqduque Soferim*, Munich 1867-97, *Šabbat*, p. 8a, n.º 80.

islámica, e. d. después de la conquista de Palestina en los años 636-638 (25).

Pero esta fecha del s. VII como datación para el Tg Cant R. Loewe (26) solamente la postula como fecha de cristalización del texto de dicho Tg, no como la fecha de composición, puesto que existen paralelos a las doctrinas de este Tg en la literatura tannaitica (27).

El tiempo de edición final de dicho Tg en la forma en la que hoy lo encontramos refleja una situación en la cual ya existía un bloque de literatura midrásica que consideraba al Cant como un texto en linea alegórica; esto se puede deducir de su comparación exegética con documentos paralelos de diversos rabinos antiguos R. Simeon ben Abba en nombre de R. Yoḥanan; R. Mari, hijo de Samuel en nombre de Rab; R. Eliezer, R. Ḥisda en nombre de R. Uqba, etc. (28). Y en otras ocasiones este Tg Cant no se puede entender (p. e. Tg Cant 7,9): "Yo digo subiré a la palmera y cogeré sus racimos", que se traduce en Tg: "el Señor declaró: yo subiré y probaré a Daniel... Ananías, Misael y Azarías", sin recurso a las aplicaciones midrásicas corrientes en la época; p. e. en la *Sifrá* (29), cuando aplica a Cant 7,8: "Esa tu talla semeja a una palmera", entendiéndolo como referido a los tres héroes bíblicos.

Pero también hay que tener en cuenta los casos en que el Tg Cant difiere de la exégesis tradicional midrásica, p. e. Tg Cant 3,11: "contemplad, ¡oh hijas de Sión!, al rey Salomón con la corona con que le ha coronado su madre": Siguiendo a R. Eleazar ben Yosay (30);

(25) La raíz de esta exégesis habría que buscarla en R. BEREKIAH, *Amora palestino del s.* IV, tal como nos transmite el *Midraš Tanḥuma, Lek Leḳa* 2, ed. de Levin-Epstein, Varsovia, s. f., fol. 18a-b: en este Midraš hay una frase clave en la que se habla del derecho de proclamar la unicidad de Dios mediante el pago de dinero, lo cual sucedió después de la proscripción del judaísmo por Adriano; cf. también S. W. BARON, *A Social and Religious History of the Jews*, 2.ª ed., New York 1952-60, vol. I, p. 411, n. 20.

(26) R. LOEWE, *art. cit.*, p. 167s.

(27) Así en Tg Cant 2,14: déjame ver su rostro, lo entiende R. Aqiba como dirigido por Dios a Israel en el Sinai, según se lee en Mekilta de Rabbi Simeon ben Yoḥai (ed. J. N. Epstein-E. Z. Melamed, Jerusalén 1955, p. 143; cf. también la opinión de S. LIEBERMAN en G. SCHOLEM, *Jewish Gnosticism, Merkabah Mysticism, and Talmudic Tradition*, New York 1960, p. 143, (alli mismo S. Lieberman, *Mishnath Shir ha-Shirim*, p. 119): R. Eliezer identifica este hecho no con el episodio del Sinaí, sino con el paso del mar Rojo como lo hace el Tg Cant en este lugar.

(28) Se pueden comparar los paralelos en: *Gemara* 1,2 y 7,10 con el *Talmd. Pal* '*A.Z.* II,7,15a y *Sanh* XI,4,49b; 1,12 con *Talm. Bab šabbat* 88b, *Giṭṭin* 36b; 2,8 con *Roš ha-šanah* 11a; 5,11 con '*Erubin* 21b; 7,2 con *Ḥag.* 3a; 8,13; con *Šabbat* 63a y *Babba Batra* 75a.

(29) *Sifrá*, '*Aharé Mot* a Levítico 18,5 (ed. de I. H. Weiss, Viena 1862, fol. 82a, col. b (14); algo similar, pero que implica la alegoría de la palmera se encuentra en el *Talm. Bab. Sanhedrin* 93a a nombre de R. Yonatan.

(30) *Pesiqta de Rav Kahana*, sobre: *Wayehi beyom kallot Mošeh*, ed. de S. Buber, Lyck 1868, fol. 4a; y otros paralelos que se ofrecen allí.

según esta interpretación Salomón, e. d. la divinidad, llevada de un extremo amor hacia Israel la llama su madre (31), que en este caso el Tg entiende simplemente *'immo* (su madre) por *'ummo* (su pueblo, e. d. *'ama bet Yisrael*) (32).

De todos modos aunque se proponga una datación alrededor de la conquista islámica, como su fecha final de edición y compilación, esto no prejuzga la antigüedad de los materiales que se han incluido: *a*) en muchos pasajes el Tg Cant propone una exégesis perteneciente a la escuela de R. Yoḥanan (33), especialmente lo referente a la extraordinaria excelencia de la Torah —particularmente la Torah oral—, la relación de Dios a Israel, etc. (34). Es interesante constatar que R. Yoḥanan entiende el nombre de Salomón (35) como en el Tg Cant, y no como lo ha entendido generalmente la literatura rabínica, e. d. esta última interpreta el nombre de Salomón como un número referente a la divinidad (36). *b*) El Tg Cant también ofrece materiales de la época del *Reš Laqiš* (37), cuñado de R. Yoḥanan, y de otros contemporáneos, que reflejaría, —según G. Scholem (38)— la lectura mística progresista que se desarrolló en el último período de los Tannaítas; *c*) Se pueden encontrar otros muchos paralelos midrásicos de época tannaítica que cuadran perfectamente con la exégesis del Tg Cant, p. e. Tg Cant 1,2; 7,10; 8,13 (39); *d*) Los motivos que se suelen aducir como pertenecientes a un periodo islámico tardío, por cuanto son una especie de esoterismo místico muy evolucionado, ya se encuentran en el s. III d. C. (40).

(31) Cf. L. BAECK, *Haggadah and Christian Doctrine*, "HUCA" 23, 1951-52, 553s.

(32) Esto lo interpreta R. LOEWE, *art. cit.*, p. 162, nota 15 como que fuese un remedo, para circular en ambiente popular, en el cual era conocido el título de la Virgen María como *Theotokos*, que habría surgido en Alejandría en el s. III, y se habría generalizado en el s. IV.

(33) W. BACHER, *Die Agada der palästinensischen Amoräer*, I, Estrasburgo 1892, 313s.; pero no todos estos materiales aducidos por W. Bacher como pertenecientes a R. Yoḥanan, están reflejados por el Tg Cant.

(34) Tales pasajes se pueden consultar en W. BACHER, *ibid.*, nota 2 a Tg Cant 1,2 y 8,13; se puede añadir *Sir ha-Sirim Rabbah* a Cant 8,7, edic. de Wilna, fol. 40a, col. 1, en el cual se propone (a propósito de b'hbh) que toda la salud del mundo se puede posponer a cambio de la Torah; los textos a nombre de R. Yoḥanan se pueden ver en W. BACHER, *o. cit.* I, 234s.

(35) *Sir ha-Sirim Rabbah*, ed. de Wilna, fol. 4a, col. 1.

(36) Así se puede leer en *Masseket Soferim*, 5,21, ed. de M. Higger, Nueva York 1937, p. 136s.

(37) Este material es ofrecido por W. BACHER, *op. cit.* I, p. 401s.

(38) G. SCHOLEM *Jewish Gnosticism, Merkabah Mysticism, and Talmudic Tradition*, New York 1960, pp. 40s., 58s.

(39) Se puede comparar Tg Cant 1,2 *myyin* como el *Talm. Pal. 'A.Z.* II,7, 15a; Tg Cant 7,10 con *Sanh.* XI,4,40b; Tg Cant 4,11 *npt ṭṭpnh* con *Tanḥuma, Ki Tissa'*, 18, ed. Varsovia fol. 122b y ed. Buber, 56a; Tg Cant 7,10 con *Sir ha-Sirim Rabbah, ad loc;* Tg Cant 8,13 hšmy 'ny con Talm. Bab. *Babba Batra* 75a aunque en *Šabbat* 63a esto se atribuye a Reš Laqiš).

(40) R. LOEWE, *art. cit.*, p. 168 y 184s.

3. Contenido del Tg Cant

Si nos atenemos al primer vers. del Tg Cant vemos que trata de ser una completa historia de la salvación, tomando como base los diez cánticos (41), que se supone son como las bases de toda la experiencia judia, desde el pecado de Adán que fue perdonado por la intervención del Šabbat, pasando por el mismo Cantar de los Cantares (el 9.º cántico) pronunciado por el rey Salomón, hasta el cántico de Is 30,29 que el Meturgemán interpreta como un cántico escatológico.

El tema de los diez cánticos, para abrazar la entera historia de Israel no es nuevo (42) pues ya se encuentra en la introducción de Orígenes a su comentario sobre el Cantar de los Cantares (43) de los cuales seis se encuentran en el AT (44) y la cumbre estaría proporcionada por el Cant; el último de ellos —según Orígenes— culminaría en Cristo.

Un esquema elemental de dicho Tg se podría resumir en los siguientes puntos:

0. — Introducción (1,1): los diez cánticos, desde Adán hasta el cántico futuro que cantarán los exiliados redimidos.

I. — Primer estadio (1,2-3,6)

1) Primera unidad (1,2,-1,17): el éxodo, la revelación sinaitica, pecado del becerro de oro, intercesión de Moisés y expiación, méritos de los patriarcas, construcción del tabernáculo que prefigura el Templo.

2) Segunda unidad (2,1-3,6): se vuelve a reincidir en el mismo tema, pero en este caso el culmen se obtiene con la triunfal entrada de Israel en Palestina. Además hay otros puntos que al autor le interesa subrayar: *a*) la elección de Israel evidenciada en el don de la Ley, especialmente

(41) J. N. Epstein, *Mimmizraḥ umimma 'arab I, Viena* 1894, vol. I, pp. 85-89; cf. S. Schechter, *Agadat Sir ha-Sirim*, p. 52 (cf. *JQR* 6, 1893-94, 672ss.).

(42) Abunda la literatura judia en esta referencia: *Mekilta, Sirah* 1, 34a-34b; *Mekilta de-Rabbi Simeon ben Yoḥay* 56-57; pero no hay acuerdo sobre la asignación concreta de todos y cada uno de los cánticos, p. e. cf. Tg Cant 1,1 y *Aggadat Sir ha-Sirim* 1,10 y 2,29; *Yalqut Makiri* a Is 5,37 y Sal 96,111; cf. también L. Ginzberg, *The Legends of the Jews*, III Bible Themes and Characters. From the Exodus to the Death of Moses, Philadelphia 1954, 31s.; vol. VI, nota 59, p. 11s.

(43) Orígenes,, PGL XIII, 37; cf. también Teodoreto, PGL LXXXI, 49.

(44) Según Orígenes: 1) Ex 15, 2) Dt 32; 3) Juec 5; 4) II Sam 22 = Sal 18; 5) Is 5,1s.; 6) Cant.

de la Ley oral (1,2); *b*) el exilio supone una experiencia necesaria para Israel (1,7-8); *c*) el Templo de Salomón es una sombra y figura de la gloria del Templo que será reconstruido en tiempos mesiánicos (1,17).

II. — Segundo estadio (3,7-5,1)

Se recuerda el Templo de Salomón y su dedicación (3,7-4, 1); la entrega que tuvieron los sacerdotes al culto (4,2-4,5), y la protección que recibe Israel en tanto que permanezca fiel a la piedad y a las instituciones heredadas de sus mayores (4,6-7). Al tomar Dios posesión del Templo invita a Israel a que se una El, y compara la castidad de Israel a la de una novia; El acepta favorablemente los holocaustos que le son ofrecidos, y confirma el derecho del sacerdocio a participar en la porción que les es reservada (4,8-5,1).

III. — Tercer estadio (5,2-6,1)

El pecado de Israel fue reprochado por Dios a través de los Profetas; después de la pérdida de dos tribus y media, llegó un arrepentimiento, pero todavía insuficiente para que se pudiese evadir el castigo del exilio (5,2-7). Cuando Israel expresa su amor a Dios por los Profetas, entonces lo expresa en poemas, y asi el autor profiere un panegírico en honor de la divinidad, como una afirmación del significado cósmico de la Torah y de la relación que Dios tiene con el bienestar de Jerusalén y de los sabios de Israel (5,8-16). Israel confiesa que ha sido su dureza la que le ha alejado de Dios, y los profetas ofrecen su reintegración y ayuda divina si se arrepiente verdaderamente (6,1).

IV. — Cuarto estadio

a) Actitud de Dios (6,2-7,11): Dios acepta la plegaria de Israel, y otorga la reconstrucción del Templo por medio de Ciro y Esdras, y se siente reconciliado. Dios alaba la pervivencia del culto y del estudio en las escuelas rabínicas, lo cual se traduce en una prosperidad que envidian los gentiles. La cumbre de este bienestar es la garantía divina de un futuro bienestar, como reconocimiento de la devoción de la comunidad a la Torah.

b) Dios atiende a la fidelidad (7,1-11): Dios alaba a Israel siempre que Israel se arrepienta, ama a Jerusalén y a sus escuelas de estudio de la Ley, y a cuantos escuchan a los verdaderos profetas y rechazan a los falsos. Lo que movió a Dios a liberar a Israel del exilio fue la firmeza y constancia que mostraron en la prueba Ananías, Misael y Azarías (7,9-10). Israel reconoce que la condición para que Dios continúe su presencia en medio del pueblo es la obediencia a la Torah, y que la desobediencia a la Torah podría provocar un nuevo exilio.

V. — Quinto estadio (7,12-8,14)

a) Dios accesible en la plegaria (7,12-8,7): aunque durante el dominio romano Israel estuviese disperso, pero Dios en todo tiempo escucha las plegarias; Israel intenta calcular la fecha de la futura redención (7,14s) pero el programa mesiánico se comenzará en un tiempo propicio. Cuando el Mesías venga, será invitado a escuchar un discurso en Jerusalén; el Mesías centrará su actividad en enseñar a Israel el temor de Dios (8,2). Los justos que resuciten en el monte de los olivos, volverán a una tierra ya purgada de toda mancha. Israel se pregunta (8,6) si esta intimidad renovada durará para siempre. Dios responde (8,7) que su amor por Israel no podrá ser enturbiado por la hostilidad de los gentiles; además por haber cultivado la Torah durante el exilio recibirá una recompensa después de que termine la guerra escatológica.

b) Antes del fin (8,8-10): los ángeles temen por la suerte de Israel en la guerra escatológica porque sus méritos son pocos, y ellos se comprometen a prestarle apoyo, ya que Israel ha tenido que pasar tribulaciones para pagar su derecho a ejercitar la religión; por si esto fuese poco, al final se obtendrá por el mérito de los jóvenes que han dedicado sus esfuerzos al estudio de la Torah. En conclusión: Israel obtendrá un reconocimiento general, incluso por parte de los gentiles.

c) Mirada retrospectiva (8,11-14): lo que sucedió de bueno a la casa de David fue solamente para preservar la dinastía de Israel; aunque había sido decretada la división del reino, no obstante Salomón recibió la seguridad de que su hijo quedaría con Judá y Benjamin. Israel, aunque en exilio, mantendría la verdadera doctrina a través de

las escuelas rabínicas (8,13). Los maestros reconocen que la tierra de Israel se ha mancillado, pero aunque Dios se retire e Israel permanezca en las tribulaciones, llegará un tiempo en que Jerusalén será restaurada y su culto restablecido.

En conjunto, podríamos señalar cuatro temas principales en este Tg: 1) la importancia que concede a la Torah, particularmente en su modalidad de Torah oral (Tg Cant 1,2) que significa el amor que Dios conserva hacia Israel, y que se manifiesta, incluso durante el exilio por la particular predilección que demuestra Dios porporcionando la enseñanza rabínica; 2) el pecado de Israel, primeramente figurado en la adoración del becerro de oro, y después en el doble exilio que padeció, una vez que ya estuvo en la tierra prometida; 3) la construcción del tabernáculo como símbolo del arrepentimiento y el valor expiatorio del culto (Tg Cant 1,14; 4,3.11; 5,5; 6,2; 8,14); 4) el papel que se concede al Mesías; es curioso que éste aparece como un promotor del temor de Dios en medio de sus condiscípulos.

Todos los temas desarrollados en el Tg Cant (con excepción quizá del papel otorgado al Mesías) se encuentran en el resto de la literatura rabínica. Es interesante notar que un Tg en que se trata especialmente de subrayar alegóricamente las relaciones de amor entre Dios y su pueblo Israel, ponga tanto relieve precisamente en el pecado de Israel; p. e. la construcción del Templo y del tabernáculo se hubieran podido enfocar desde el punto de vista de la devoción más pura de Israel hacia su Dios, sin introducir el motivo de la expiación del pecado.

4. Motivaciones polémicas

1) *Polémica anticristiana*

Muchos de los temas que se desarrollan en el Tg Cant se pueden entender si se tiene en cuenta la doctrina sobre diversos puntos: *a*) Jesús es el Mesias, que viene a completar la Ley (Mt 5,17), él es la plenitud (Ef 4,13) y de ella todos recibimos (Jn 1,16); *b*) es antídoto contra el pecado, especialmente contra el original (Rom 5,10.12s; II Cor 5,19); *c*) es, a su vez, tanto expiación como sumo sacerdote (Heb 4,14-6,20) que lleva a cabo la expiación (Heb 9-10, espec. 9,11s). A estos temas repetidos en el Tg Cant podemos añadir otro tema más general: la Iglesia aplicó a Cristo-Iglesia el binomio

que Israel había entendido como Dios-Sinagoga, habría llegado a una interpretación alegórica totalmente diferente, aunque análoga: lo que el Tg Cant dice de la sinagoga y sus servidores, habría que entenderlo de la Iglesia y sus servidores; lo que el Tg Cant aplica a Dios con Israel, habría que interpretarlo de la Iglesia y de Cristo. Esto se ha podido observar ya desde tiempo de Orígenes, de San Jerónimo (45) y de Teodoreto; por lo tanto tal exégesis, en la Iglesia, ya se conoce desde el s. III d. C. Se pueden comparar p. e. Orígenes (Homilía I) y Tg Cant 1,5 (46).

2) *Polémica contra un judaísmo esotérico*

Las ideas de este Tg Cant no solamente respiran polémica anticristiana, sino que también se dirigen a una clase de judaismo que disentía de la interpretación tradicional (47) y a la vez comprometía alguno de los principios fundamentales del judaismo; tales ideas eran promovidas por un judaismo de avanzadilla mística. Esto habría tenido origen en una explicación demasiado física de los encantos de la amada (Cant 5,10-16) ya señalados por S. Lieberman y que pertenece a la teología que después evolucionó ampliamente en la Qábala (49).

A su vez G. Scholem (50) ha señalado la relación que existe entre la exégesis de *Shi'ur Qomah* y uno de los himnos transmitidos en *Heykalot Rabbati,* cuyo contenido se podría remontar hasta el s. II-III d. C. Este himno, a su vez, se fundamenta en un pasaje midrásico atribuido a Samuel ben Naḥmani (51) según el cual la creación de la luz habría provenido de la indumentaria divina; de esto concluye

(45) PGL XIII, 35; cf. G. SCHOLEM, *Jewish Gnosticism Merkabah Mysticism, and Talmudic Tradition,* New York 1960, p. 39, n. 11; F. OHLY, *Hohelied-Studien, Grundzüge einer Geschichte der Hoheliedauslegung des Abendlandes bis um 1200,* Wiesbaden 1958, p. 15.

(46) Las alusiones de Orígenes (Haec sponsa, quae loquitur, ecclesiae personam tenet ex gentibus congregatae", PGL XIII, 102d) pudieran entenderse a veces más de los judeocristianos, que de los judíos propiamente dichos.

(47) G. SCHOLEM, *Jewish Gnosticism,* p. 36s; estas ideas se han repetido en otras ocasiones en el Judaísmo, incluso en el s. XIX pasado.

(48) S. Lieberman, en un apéndice (D) al libro de G. SCHOLEM, *Jewish Gnosticism,* p. 118s.; cf. también R. LOEWE, *The Divine Garment and Shi'ur Qomah,* "HThR" 58, 1965, 153s.

(49) Sería la parte dedicada al "cuerpo místico" de la divinidad que se desarrolla en el *Shi 'ur Qomah,* tomado del *Sefer Raziel,* cf. S. MUSAJOFF, *Sepher Merkabhah Shelemah,* Jerusalem 1921, 30s.

(50) G. SCHOLEM, *Jewish Gnosticism,* p. 61s.

(51) *Genesis Rabbah* 3,4, ed. de J. THEODOR,-CH. ALBECK, *Midrash Bereshit Rabba,* Critical Edition with Notes and Commentary, Jerusalem 1965 (2.ª ed.), pp. 19-20.

Scholem que la descripción del vestido divino formaba parte de las tradiciones del *Shi'ur Qomah*. De aquí se puede deducir que el Meturgemán conocía tal tradición del vestido divino, de lo contrario no habría hecho esta introducción en el Tg Cant 5,10, donde se habla de la brillantez a causa de la sabiduría rabínica atribuida a Dios (52), e incluso el Tg hace referencia al manto (*ḥaluq*) de los rabinos.

El Meturgemán haría una relación entre el cuerpo místico de la divinidad y la indumentaria mística de la misma, pero repudiando tal doctrina de los círculos esotéricos y afirmándose en el verdadero sentido de la Torah.

Otro ejemplo de esoterismo contra el cual lucha el Tg Cant sería el de los 13 atributos divinos que se encuentran en Ex 34,6-7, tal como se desarrollaron en un judaísmo marginal, cual se constata en el *Shi'ur Qomah*, reflejado en un ms. que se encuentra en Londres (53), donde se describen los 24 secretos (54): allí se analizan las dimensiones de los miembros divinos y la función de cada uno de ellos; esto tendría su resonancia en el Tg Cant 2,14: "déjame oír tu voz" (55). Tg Cant 5,10-16 puede significar una piedra de toque para comprobar la habilidad con que el Meturgemán esgrime sus armas apologéticas tanto contra el cristianismo (56) como contra un judaísmo poco ortodoxo (57).

El Tg ha transformado la descripción física de la amada (excepto los ojos de v. 12) en una alabanza a la Torah, como que es la ocupación divina (Tg Cant 5,10.16), la vocación de Israel y del justo (Tg Cant 5,13-15), la ocasión de la voluntad divina para Israel (Tg Cant 5,12) y la más bella cosa en sí misma (Tg Cant 5,11.16). En este caso el Tg Cant cumple dos funciones: *a*) evitar el lenguaje erótico del texto hebreo y lo interpreta satisfactoriamente, y *b*) limita totalmente las posibilidades a los cristianos para que puedan proponer —como lo hacía Teodoreto— la doctrina cristológica.

Un campo todavía sin explorar lo constituye la relación del Tg Cant y la exégesis posterior, especialmente sus posibles influencias en el *Sefer Zohar*.

---

(52) También en *Leviticus Rabbah* 1,1 (ed. Wilna, fol. 2a, col. 1) se comenta el fulgor que despedía Pinḥas cuando transmitía el Espíritu.

(53) Ms. Halberstam 219, 4a, del Jews College, Montefiore ms. 279, descrito por H. HIRSHFELD, *Descriptive Catalogue of the Hebrew MSS of the Montefiore Library*, Londres 1904.

(54) Fue publicado por M. GASTER, *Studies and Texts in Folklore, Magic Medieval Romance*, Londres 1925-28, p. 1330s.

(55) Aplicando el sistema de los números, daría la oreja divina 13.800 parasangas como medida.

(56) Representado en este caso por la exégesis que de dichos vv. hace Teodoreto, PGL LXXXI, 156-164.

(57) Representado aquí por el ms. Halberstam 219, publicado por M. Gaster.

5. Estudios sobre el Tg Cant

Este Tg ha conocido algunos estudios valiosos como es la tesis doctoral de R.H. Melamed en el Dropsie College (1915) (58), y de M. Schwarz (59), R. Loewe (60), L. J. Liebriech (61), A. Piattelli (62).

Se han hecho traducciones a diversas lenguas; latin: en las Políglotas de Amberes (1569-73) y de Londres (1655-57); alemán: W. J. Riedel (63); S. Salfedl (64); francés: P. Vuillaud (65); inglés: H. Gollancz (66), C. D. Ginsburg (67), B. Grossfeld (68), E. Levine (69); ladino: se ha editado con mucha frecuencia en esta lengua (70), muchas veces en aljamiado (71); yiddis: por Issakar Behrman-Katz (72); judeo-italiano (73); judeo-árabe (74); árabe (75), incluso

(58) R. H. Melamed, *The Targum to Canticles According to Six Yemen MSS.* Compared with the "Textus Receptus" As Contained in De Lagarde's "Hagiographa Chaldaice", Philadelphia 1921, 117 p.; antes en: "JQR NS" 10, 1919-20, 377-410; 11, 1920-21, 1-20; 12, 1921-22, 57-117.

(59) M. Schwarz, *Az énekek énekének Targuma,* Universidad de Budapest 1928, 79 pp.

(60) R. Loewe, *Apologetic Motifs in the Targum to the Song of Songs,* en: "Biblical Motifs", ed. A. Altman, Cambridge-Massachusetts 1966, 159-196.

(61) L. J. Liebreich, *The Benedictory Formula in the Targum to the Song of Songs,* "HUCA" 18, 1944, 177-197; Idem, Midrash Lekah Tob's Dependence uopn Targum to the Song of Songs 8:11-12, "JQR" 38, 1947-48, 63-66.

(62) A. Piattelli, *Una Caratteristica del Targum Aramaico del 'Shir ha-Shirim',* "AnStEbr" 2, 1964-65, 123-129.

(63) W. J. Riedel, *Die Auslegung des Hohenliedes in der jüdischen Gemeinde und der griechischen Kirche,* Leipzig 1898, pp. 6-41;

(64) S. Salfeld, *Das Hohenlied Salomo's bei den jüdischen Erklärern des Mittelalters,* "Magazin für die Wissenschaft des Judenthums" 5, 1878, 110-139. 141-178; 6, 1879, 20-48. 129-169. 189-209, espec. pp. 115-120; Idem, Berlín 1879, pp. 7-13.

(65) P. Vuillaud, *Le Cantique des Cantiques d'après la tradition juive,* Paris 1925.

(66) H. Gollancz, *The Targum to the Song of Songs,* Londres 1908.

(67) C. D. Ginsburg, *Commentary on the Song,* Londres 1861 (al final del comentario traduce el Tg Cant).

(68) B. Grossfeld, *The Targum to the Five Megilloth.* Ed. with Introduc tion, New York 1973 (es la misma de H. Gollancz).

(69) E. Levine, *The Targum to the Five Megillot*: Ruth, Ecclesiastes, Canticles, Lamentations, Esther, Codex Vatican Urbinati 1, Jerusalem, 1977, pp. 72-91.

(70) Cf. A. Yaari, *A Catalogue of Judeo-Spanish Books,* Supl. "Kiryat Sepher" 10, 1934, p. 3 da como primera edición la de Venecia 1619; hay otra también en Venecia 1644.

(71) *Paraprasis Caldayca, en los Cantares de Selomoh,* con el Texto Hebrayco y Ladino, traduzida en lengua española, Amsterdam 1724; el Instituto Arias Montano pose varias ediciones en aljamiado.

(72) *Hmšh ḥwmšy Twrh blšwn 'šknz*: s'ynh wrynh bnwt ṣywn b'ṭrh, Amsterdam 1711, pp. 188b-192a (Wilna 1836).

(73) En la colección de mss. de Cecil Roth, n.º 532, procedente de Corfu, y datado en 728: pero es una traducción hecha directamente del castellano.

(74) A. Marx, *JQR NS* 1, 1910-11, p. 65s., nota 10 describe un ms., fechado en 1732, y que se encuentra en el Seminario Teológico judío de Nueva York; este ms. es diferente de los códices citados por R. H. Melamed, *JQR NS* 9, 1918-19,

en hebreo (76). En la actualidad, un discípulo de A. Díez Macho, en la Universidad Complutense de Madrid, prepara una edición crítica de dicho Tg.

Este Tg todavía se ha impreso en el s. XIX, e incluso no es difícil oírlo en el s. XX en alguna sinagoga sefardí.

6. El Tg Cant de Alfonso de Zamora

Villaamil y Castro (77) describía así el ms. que hoy publicamos: "Biblia repartida en dos volúmenes, de los cuales el primero contiene los Profetas mayores y menores, y el segundo empieza con el libro de Ester y acaba con los Cánticos; acompañado de la versión latina, y de notas marginales de Alfonso de Zamora, según una de las cuales se acabó de escribir el texto en 1517. Dos códices escritos a dos columnas, una en caldeo y otra en latín, en 287 hojas el primero y 194 el segundo, de pergamino y tamaño de folio mayor". Y en otra nota, en la misma página, añadía: "Estas notas se compusieron para la Biblia Complutense; pero no tuvieron colocación en ella, sino en la Biblia Regia que publicó Arias Montano, en cuyo prólogo se habla de esto".

Esta nota de Villaamil necesita ser matizada; si tomamos como ejemplo uno de los libros publicados en el segundo ms., que lleva por título "Bibliorum Volumina duo Chaldaica, Códice n.º 5, Biblioteca de la Universidad, Madrid", podremos percatarnos que eso no sucedió en muchos libros.

Este códice n.º 5 de la Universidad de Madrid, lleva como colofón: "Se terminó el miércoles 8 de Abril de 1517 de la era de nuestro Salvador Jesús, el Mesías, por Alfonso de Zamora, según encargo de Don Francisco Jiménez de Cisneros, gran sacerdote (Cardenal) de Toledo, en la ciudad de Alcalá de Henares. Gloria a Dios". Comparando, p. e., el encabezamiento de la traducción latina del Tg de Ester, publicado en la Poliglota de Amberes, se dice: "Chaldaicae paraphrasis translatio in volumen Esther, B. A. Montano interpre-

387-389; el ms. D de Melamed parece que coincide con un cuarto ms. citado por A. Marx que contiene solamente la versión aramea.

(75) Hay varias ediciones en Livorno, una de 1887 que poseía R. Loewe; hay otra edición también en Livorno en 1926-27.

(76) Según S. M. Schiller-Szinessy, *Catalogue of the Hebrew MSS. preserved in the University Library, Cambridge*, Cambridge 1876, p. 219, n.º 68, cita el ms. de la Universidad de Cambridge, Dd. 10.4.3, fol. 4a, f.

(77) Villaamil y Castro, *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca del Noviciado de la Universidad Central* (procedentes de la antigua de Alcalá), Madrid 1878, n.º 5.

te"; de modo que no es la traducción de Alfonso de Zamora, sino la de Arias Montano la que se incluye en la Biblia de Amberes.

J. Llamas (78) habla de los manuscritos desaparecidos en la Universidad de Madrid, y enumera los mss. Villaamil y Castro n.º 4 y 5 donde copia las dos notas que nosotros hemos transcrito arriba citando el dicho catálogo de Villaamil. Por su parte F. Pérez Castro, que hizo su tesis doctoral sobre el manuscrito *Séfer Hokmat Elohim* (79) sigue beatamente a J. Llamas y aventura, sin más averiguaciones, el siguiente aserto: "los tres manuscritos de la Biblioteca de la Universidad de Madrid, perdidos sin duda en la última guerra española"; no obstante tales manuscritos no se han perdido, sino que se encuentran en la misma biblioteca de la Universidad de Madrid, en la cual siempre se han encontrado, como nos dijo el bibliotecario de dicho centro. Nos han admirado ambas notas, tanto la de J. Llamas (1945) como la de F. Pérez Castro (1950), pues ya en 1943, J. M. Millás Vallicrosa (80) había constatado: "En la Biblioteca de la Universidad de Madrid se guardan aún los vols. de los Profetas posteriores y de los Hagiógrafos, mientras que el de los Profetas anteriores fue comprado por A. Masio y fue enviado a Roma. Con toda seguridad el vol. de los Hagiógrafos, y probablemente el de los Profetas posteriores, fueron escritos por A. de Zamora: también son suyas unas cuatro hojas de papel en el Ms. 117-Z-15 de dicha Biblioteca de la Universidad de Madrid, que contiene el Targum de Onkelos". Efectivamente, el ms. Villaamil 4.º sufrió las consecuencias de la guerra, pues ha sido perforado por proyectil en la mitad de sus folios, pero sin grandes consecuencias, pues el texto se puede recobrar prácticamente en su plenitud; incluso en nuestro primer contacto con dicho ms. pudimos constatar que aún contenía fragmentos diminutos de ladrillo entre sus folios; en cambio el ms. Villaamil 5.º, del que nos ocuparemos en este trabajo, se ha transmitido intacto. Además, si el Villaamil n.º 4 nos transmite esas pequeñas lagunas, se pueden restablecer con el recurso al ms. completo que se encuentra en la Biblioteca de la Universidad de Salamanca, n.º 1-2-3, donde se nos transmite, de la mano del mismo Alfonso de Zamora, todo el Tg a Profetas Anteriores, Posteriores y Hagiógrafos.

---

(78) J. LLAMAS, *Los manuscritos hebreos de la Universidad de Madrid*, "Sefarad" 5, 1945, 283s.

(79) F. PÉREZ CASTRO, *El manuscrito apologético de Alfonso de Zamora*, Traducción y estudio del Séfer Hokmat Elohim, Madrid- Barcelona 1950, espec. pp. XLIIs.

(80) J. M. MILLÁS VALLICROSA, *Nuevas aportaciones para el estudio de los manuscritos hebraicos de la Biblioteca Nacional de Madrid*, "Safarad" 3, 1943, 294.

1) *El texto arameo alfonsino*

Alfonso de Zamora no nos ha dejado, ni en sus manuscritos targúmicos, ni en las diversas gramáticas, elencos de manuscritos usados por él como *Vorlage;* simplemente ha transcrito los textos con una triple finalidad: *a*) para la Poliglota Complutense, *b*) para sus clases universitarias de Salamanca y de Alcalá, *c*) para subsistir económicamente, pues duplicó sus copias por encargos particulares; a estas tres motivaciones se puede añadir la de dedicar algún ejemplar como homenaje a la Universidad de Salamanca que le trató bien durante su docencia en dicha Universidad.

Las otras Políglotas (Amberes, Walton, Buxtorf, Paris) tuvieron textos que les habían precedido, y por eso pudieron mezclar o corregir lecturas de acuerdo a uno o más ejemplares ya cristalizados por la imprenta; pero Alfonso de Zamora tuvo que depender directamente de ejemplares manuscritos, que no sabemos cuáles fueron, ni con qué fidelidad o libertad los transcribió. La comparación de los textos arameos del Tg Cant que se ofrecen en Walton, Lagarde y Alfonso de Zamora, nos hace llegar a la conclusión que los apógrafos empleados por Walton y Lagarde conocieron o el manuscrito usado por Alfonso de Zamora, o uno común unificado, o tomaron como base al mismo Alfonso de Zamora, al que en contadas ocasiones corrigen o modifican ligeramente, alguna vez reduciendo su texto.

El Tg Cant ocupa los fols. 175-193 del ms. Villaamil n.º 5, y viene después del libro de Qohelet. Al comienzo del texto arameo precede un titulo en latín: "Incipit translatio chaldaica in librum canticorum". El texto va escrito a dos columnas: en la exterior el arameo y en la interior el latín; el arameo está en caracteres cuadrados, muy elegantes, y con vocalización, pero sin acentuación. El texto está siempre seguido y solamente interrumpido por un pequeño margen que se deja al terminar cada capítulo; a veces los vocablos llevan, escrita como exponente al comienzo y encima, una letra latina que sirve de reclamo para la correspondiente nota léxica que va al margen derecho; allí se escriben las raíces más importantes que ocurren en el texto; son muy frecuentes tales llamadas, de modo que llegan a constituir una tercera columna. La división entre versículo y versículo va con dos puntos. El *lemma* hebreo se escribe con letra menor, y también está vocalizado, pero

sobre el *lemma* y para que se note que no pertenece al texto, van tres puntitos en forma de segol invertido; si alguna vez el texto latino supera en mucho al texto arameo, rellena los finales de linea del texto arameo con unas letras seguidas que suelen ser o *zayin* o *nun* repetidos hasta agotar la línea.

2) *Versión latina*

La traducción latina del correspondiente texto arameo está hecha toda ella de la misma mano de Alfonso de Zamora, escrito en caligrafía grande y poco cursiva, pero con muchas abreviaturas, pues tiene que ir simultaneando línea por línea con el arameo, el cual es mucho más sintético que el latín.

Las abreviaturas no son uniformes, y dependen exclusivamente del espacio material que permita la sinopsis con el arameo; no suele ser muy constante en las transcripciones, p. e. debora y debbora (1,1); hay algunas transcripciones que pudieran ser a imitación de otras lenguas europeas, p. e. barach. Las transcripciones, aunque no pone signo de abreviatura, no están hechas conforme a las exigencias de los léxicos: solenitas, egipto, quatuor, sicauit, sicare, sicum, Isac, pulchre, abcisas, sculta, abcise, none, dultia, guturi, prelium, prophetie, Esaie, prophete, letitia, tube, que, ecclesie, doctrine, potentie, accessi, lectitia, colunas, succepta. La "u" funciona como "v": octauum, dauid, captiuitas, seruiant, viuere, iuueni, edificauerunt, reuelatus, sicauit, auertere; a veces la "v" funciona como "u": vt.

Suele abreviar muchas veces el relativo, nosotros lo transcribimos completo y de acuerdo a la transcripción tradicional, y asi aun cuando Alfonso de Zamora suele transcribir "que", nosotros —aunque esté abreviado— transcribiremos "quae". La "i" a veces está escrita como "j": vijs sanctuarij, filij, impij. La puntuación es escasa; se limita a los dos puntos y al punto; después de un punto normalmente no suele comenzar con letra mayúscula, lo cual suele hacer siempre que comienza folio, aunque no le corresponda por estar en medio de frase.

Al comienzo de la traducción, y después de anunciar que termina la traducción del libro del Eclesistés, avisa: "Incipit interpretatio latina translationis chaldaice in librum Canticorum"; después solamente anuncia el comienzo de los caps., y el primero lo hace: "C. i."; el resto de los capítulos solamente pone el número arábigo.

Siempre que pone el *lemma* hebreo en el texto arameo, al margen de la versión latina lo avisa, poniendo, fuera de texto: "add." (= additio); como en arameo, también en latin, la traducción de dicho *lemma* hebreo va en caligrafía menor. Esta nota, pues, no significa —como piensa M. Goshen-Gottstein (81)— añadidura en el texto arameo, sino más bien, el *lemma* hebreo que se ha añadido, aun cuando no excluya precisamente que sea también añadidura sobre el texto hebreo. De hecho prácticamente todo el Tg de Cant es una añadidura al TH, lo que no sucede p. e. en el Tg de Est, o en el Tg Qoh.

Comparada esta traducción latina de Alfonso con la reproducida en la Poliglota de Walton, se pueden advertir pocas variantes, pero algunas se aprecian inmediatamente, pues son intencionadas; precisamente están llamadas a reducir el texto de Alfonso de Zamora privándolo de algunos elementos demasiado alejados del propio texto hebreo; así vamos a transcribir un solo ejemplo:

TG CANT 5,10

Alfonso de Zamora	*Walton, Bibl. Polig.*
add. Dilectus meus. Tunc cepit cetus Israel narrare laudes dominatoris seculi: et sic ait: Illi deo volo seruire qui amictus est per diem stola alba sicut nix: et occupatur in viginti quatuor libris legis et verbis prophetarum et agiographis et in nocte occupatur in sexaginta ordinibus lectionis:	Tunc coepit coetus Israel narrare laudes dominatoris seculi, et sic ait: Illi Deo volo servire qui amictus est per diem stola alba sicut nix:
et splendor glorie vultus eius lucet sicut ignis propter multitudinem sapientie et opiniones et sensus nouos quos ipse inouat quotidie: et futurus est vt manifestet eos populo suo in die magno: et vexilus eius erit super me cetus milium angelorum qui ministrant coram me.	et splendor gloriae vultus eius lucet sicut ignis propter multitudinem sapientiae et opinionis, quia rumores novos ipse innovat quotidie, et futurum est ut manifestet eos populo suo in die magno et vexillum ejus erit supra mille millia angelorum qui ministrant coram eo.

(81) M. GOSHEN-GOTTSTEIN, *The "Third Targum" on Esther and Ms. Neofiti 1*, "Biblica" 56, 1975, 311, n. 1.

A continuación transcribimos tanto el texto arameo como el hebreo de dicho manuscrito que permanece aún inédito, pues en las Poliglotas de Amberes (1569-72) y Londres (1654-57) como editor aparece Arias Montano, si bien éste tuvo como base el texto de Alfonso de Zamora, aún incluso en aquellos libros, en que como el Tg Ester, se proponga al comienzo "B. Arias Montano interprete".

LUIS DÍEZ MERINO, C.P.
Universidad de Barcelona
Capitán Arenas, 7 y 9
BARCELONA-34 (España)

שיר השירים
==========

1,1 שירין ותושבחו דאמר שלמה נביאה מלכא דישראל ברוח קודשא קדם רבון כל עלמא ״׳ עשרתי שירתא איתאמרו בעלמא והדא שירתא משבחא מכליהון ״ישירתא קרמתא אמר אדם בזמן דמשתבק ליה חובתיה ואתא יומא דשבתא ואגין עלוהי פתח פומיה ואמר מזמור שיר ליום השבת״ שירתא תנייתא אמר משה עם בני ישראל בזמן דבזע להון מרי עלמא ית ימא דסוף פתחו פומהון כולהון כחדא ואמרו שירתא דהכן כתיב בכן שבח משה ובני ישראל ית תושבחתא הדא״ שירתא תליתאה אמרו בני ישראל בזמן דאיתיהיבת להון בארא דמיא דהכו כתיב בכן שבח ישראל ית תושבחתא הדא״ שירתא רביעאה אמר משה נביאה כד מטא זמניה למפטר מן עלמא ואוכח בה ית בית ישראל דהכי כתיב אציתו שמיא״ שירתא חמישאה אמר יהושע בר נון כד אגח קרבא בגבעון וקמו ליה שמשא וסיהרא תלתין ושית שעין ופסקו מלמימר שירתא פתח איהו פומיה ואמר שירתא דהכיו כתיב בכן שבח יהושע קדם ״׳״ שירתא שתיתאה אמרו ברק ודבורה ביומא דמסר ״׳ ית סיסרא וית משיריתיה ביד בני ישראל דהכן כתיב ושבחת דבורה וברק בר אבינועם״ שירתא שביעאה אמרת חנה בזמן דאיתיהיבת לה בר מן קדם ״׳ דהכן כתיב וצלאת חנה ברוח נבואה״ שירתא תמינאה אמר דוד מלכא דישראל על כל נסין דעבד ליה ״׳ פתח פומיה ואמר שירתא דהכן כתיב ושבח דוד בנבואה קדם ״׳״ שירתא תשיעתא אמר שלמה מלכא דישראל קדם רבון כל עלמא ״׳״ שירתא עשיריתא עתידין למימר בני גלותא בעידן דיפקון מגלוותהון דהכן כתיב ומפרש על ידוי דישעיה נביאה שירא הדין יהא לכון לחדוא כליל איתקדשות חגא דפיסחא וחדות ליבא כעמא דאזלין לאיתחזאה קדם ״׳ תלת זמנין בשתא במיני זמר וקל יובלא למיעל לטורא דיי׳ ולמפלח קדם אלהא תקיפא דישראל:

2 ישקני״ אמר שלמה נביאה בריך שמיה דיי׳ דיהב לן אוריתא על ידוי דמשה ספרא רבא כתיבא על תרין לוחי אבנא ושיתא סדרי משנה ותלמודא בגרסא והוה מתמלל עמן אפין באפין כגבר דנשיק לחבריה מן סגיאות חיבתיה וחביב לן יתיר מן שבעין אומיא:

3 לריח״ לקל ניסך וגבורתך דעבדת לעמך בית ישראל זעו כל עממיא דשמעו ית שמע וגבורתך ואתוותך טביא ושמך קדישא אישתמע בכל עלמא דהוא בחיר ממשח רבותא דמתרבין על רישי מלכין וכהנין ובגין כן רחימו צדיקיא למהך בתר אורח טובך בדיל דיחסנון עלמא הדין ועלמא דאתי:

תרגום שיר השירים

1,4 משכני" כד נפקו עמא בית ישראל ממצרים הוה מדברא שכינת מרי עלמא קדמיהון בעמודא דעננא ביממא ובעמודא דאשתא בליליא אמרו צדיקי דרא ההוא קדם רבון כל עלמא נגידנא בתרך ונהי רהיטין בתר אורח טובך וקריב יתן בשפולי טורא דסיני והב לן ית אוריתך מן גנזך דרקיעא ונחדי ונברח בעשרין ותרתין אתין דמכתבא בהון ונהא דכירין יתהון ונירחם ית אלהותך ונהא מתרחקן מבתר טעות עממיא וכל צדיקיא דעבדין דתקיו קדמך יהון דחלין מינך ורחמין ית פיקודך:

5 שחורה" כד עבדו עמך בית ישראל ית עגלא יתקדרו אפיהון כבנוי רכוש דשריין במשכני קדר וכד תבו בתיובתא וישתביק להון סגא זיו יקר שפיהון כמלכיא על דעבדו יריעתא למשכנא ושרת ביניהון שכינתא דיי ומשה רביהוו סליק לרקיעא ויהב שלם ביניהון ובין מלכיהון:

6 אל תראני" אמרת כנישתא דישראל כל קבל עממיא לא תבזון יתי על דאנא קדירתא מנכון על דעבדית בעובדיכוו וסגידית לשמשא וסיהרא די נביאי שקרא גרמו לאיסתקפא רוגזא דיי עלי ואלפוני למפלח לטעותכון ולהלכא בנימוסיכון ולמרי עלמא דהוא אלהי לא פלחית ולא אזלית בנמוסוי ולא נטרית פיקודוי וית אוריתיה:

7 הגידה לי" כד מטא זמנא דמשה נביאה למיפטר מן עלמא אמר קדם יי גלי קדמי דעמא הדין עתידין למיתבולהלכא בגלותא כען חוי לי איכדין יתפרנסון ואיכדין ישרון ביני עממיא דקשיין גזירתהון כחומתא וכשרבי שמשא דטיהרא בתקופת תמוז ומה דין יהון מטלטלין ביני עדרי דבנוי דעשו וישמעאל דמשתתפין לך טעותהון לחבריא:

8 אם לא תדעי" אמר קודשא בריך הוא למשה נבואה אי את בעיא למיחי בגלותא דכנישתא דישראל דמתילא לרביא שפירתא ודנפשי יהא רחים לך תהא מהלכא באורחיהון דצדיקיא ותהא מסדרא צלותהא על פום כרזילהא ומדברי דרהא ותהי מאלפא לבנהא דמתילין לגדיין דעזין למהך לבי כנישתא ולבי מדרשא ובהא זכותא יהון מתפרנסין בגלותא עד דאשלח להון מלכא משיחא ויהא מדבר יתהון בניח על משכניהון הוא בית מקדשא דבנו להון דוד ושלמה רעייתא דישראל:

9 לסוסתי" כד נפקו ישראל ממצרים רדפו פרעה ומשרייתיה בתריהוו ברתיכין ובפרשין והוות ארחא סגירא להון מן ארבע סיטרין מן ימינא ושמאלא הוו מדבריא מליין חיון קלן ומן בתריהון פרעה רשיעא ומשרייתיה ומן קדמיהון הות ימא דסוף׳ מה עבד קודשא בריך הוא איתגלי בכח גבורתיה על ימא ונגב ית מיא ויתיטינא לא נגב׳ אמרו רשיעיא וערבלאין ונוכראין די ביניהון ית מיא יכיל לנגבא ויתיטינא לא יכיל לנגבא׳ בההיא שעתא תקף רוגזא דיי עילויהון ובעא לשנוקיהון במוי דימא כמא

תרגום שיר השירים

דאישתקעו פרעה וסוסוותוי ופרשוי ותיכוי אילולי משה נביאה דפרש ידוי בצלו קדם ייי ואתיב רוגזא דייי ופתח איהו וצדיקי דרא ית פומהון ואמרו שירתא ועברו בגו ימא ביבשתא בגין זכותא דאברהם יצחק ויעקב רחימיא דייי:

1,10 נאוו" כד נפקו למדברא אמר ייי למשה כמא יאה עמא הדין ליתיהבא להון פתגמי אוריתא ויהוו כזמין בלסתהון דלא יעדון מן ארחא הי כמא דלא עדי סוסא דזממא בלסתיה וכמא יאה קדלהון לסוברא ניר פיקודי ויהא עליהון כנירא על קדל תורא דהוא רדי בחקלא ומפרנס יתיה וית מריה:

11 תורי זהב" בכן יתאמר למשה סק לרקיעא ואתן לך תרין לוחי אבנא חציבן מספיר כורסי יקריה בהיקו דהב טב מסדרן בשיטין כתיבן באצבעי גליף בהון עשרתי דבריא דזקיקן יתיר מן כספא דמזקק שבעא זמנין דסכום ענינין דמתפרשין בהון ארבעין ותשע אפין ואתנינון על ידך לעמא ישראל:

12 עד שהמלך" והוה עד דהוה משה רביהון ברקיעא לקבלא ית תרין לוחי אבניא דחציבין מספיר כורסי יקריה ואוריתא ותפקדתא קמו רשיעי דרא ההוא וערבובויו דבינויהון ועבדו עגלא דדהבא ואשריאו עובדיהון ונפק להון שום ביש בעלמא דמקדמת דנא הוה ריחיהון נדיף בכל עלמא ובתר כן סריאו כגידא דריחיה ביש לחדא ונחת מכתש סגירו על בישריהון:

13 צרור" בהאי זימנא אמר ייי למשה איזיל חות ארי חבילו עמך פסק מני ואשצינון בכן תב משה ובעא רחמין מן קדם ייי ודכר ייי להון עקידת יצחק דכפתיה אבוי בטור מוריה על מדבחא ותב ייי מן רוגזיה ואשרי שכינתיה ביניהון כמלקדמין:

14 אשכל הכפר" הא בכו נחת משה ותרין לוחי אבנין בידוי ובגין חובי ישראל איתיקרו ידוי ונפלו ואתברו ובכן אזל משה ושף ית עגלא ובדר ית עפריה למיא ואשקי ית בני ישראל וקטל ית כל מן דיתחייב קטול וסליק זמנא תנייתא לרקיעא וצלי קדם ייי וכפר על בני ישראל בכן אתפקד למימר ולמעבד ית משכנא וית כל מנוהי וארונא בהאי זמנא אוחי משה ועבד ית משכנא וית ארונא ושוי בארונא ית לוחיא אוחרנין ומני ית בני אהרן כהניא לקרב קרבניא על מדבחא ולנסכא ית חמרא על קרבניא ומנן הוה להון חמרא לנסכא הלא אינון שריין במדברא לא אתר כשר לבר זרע ואוף לא תאנין וגופנין ורמוניו אלא הוו אזליו לכרמי עין גדי ונסבין מתמן אתכלין דענביו ומעצרין מנהון חמרא ומנסכיו יתיה על מדבחא רבעות הינא לאימרא חדא:

15 הנך יפה" כד עבדין בני ישראל רעותא דמלכיהון הוא במימריה משבח

תרגום שיר השירים

יתהון בפמליא דמלאכיא קדישיא ואמר כמא יאיין עובדתיך ברתי חביבתי כנישתא דישראל בזמן דאת עבדת רעותי ואת עסיקא בפיתגמי אוריתא וכמה תקנין עובדתיך ועניינין כגוזלין בני יונתא דמתבשרין ליתקרבא על מדבחי:

1,16 הנך יפה דודי" אתיבת כנישתא דישראל קדם רבון עלמא וכן אמרת כמא יאה שכינת קודשך די בעידן דאת שרי בינינא ומקבל ברעוא צלותנא ובעידן דאת משרי בפוריינא ובננא סגיאין עילוי ארעא ונחנא פיישן וסגיין כאילן דנציב על עינא דמיא ועפייה שפיר ואנביה סגי:

17 קרות בתינו" אמר שלמה נביאה כמא יאה בי מקדשא דיי דיתבני על ידי מן קיסי גולמין אבל יתיר יהא יאה בית מקדשא דעתיד ליתבנאה ביומי מלכא משיחא דכשורוי יהון מן ארזין דגנתא דעדן ושרותוי יהון מן ברותי ושאני ושורבני"

2,1 אני חבצלת" אמרת כנישתא דישראל בעידן דמרי עלמא משרי שכינתיה ביני אנא מתיל לנרקיס דטיב דמן גנתא דעדן ועובדי יאיין כוורדא די במישר גנתא דעדן:

2 כשושנה" ובעידן דאנא סטיא מן אורחן דתקנן קומוי ואיהו מסלק שכינת קודשיה מני אנא מתילא לוורדא דמלבלבא ביני סילוניא דנעיצן עפייהא ובזיען הכדין אנא נעיצא ובזיעא מגזירן בישן בגלותא ביני פלכי עממיא:

3 כתפוח" היכמא דיאה ומשבח אתרוגא ביני אילני סרק וכולי עלמא מודעין יתיה כן רבון עלמא יאה ומשבח ביני מלאכיא בעידן דיתגלי על טורא דסיני בזמן דיהב אוריתא לעמיה. בהאי שעתא בטלל שכינתיה רגגית למיתב ופיתגמי אוריתיה בסימן על מוריגי ושכר פקודוי נטירן לי לעלמא דאתי:

4 הביאני" אמרת כנישתא דישראל אעיל יתי יי לבית מתיבת מדרשא דסיני למילף אוריתא מפי משה ספרא רבא וטיכס מן פיקודוי קבילית עלי בחיבתא ואמרית כל דפקיד יי אעבידי ואשמע:

5 סמכוני" ובעידן דשמעית ית קליה מגו שלהובית אישתא זעית ורתעית בתראי מן רתיתא בכן קרבית לות משה ואהרן ואמרית להון קבילו אתון קל פתגמא דקודשא בריך הוא מגו אישתא ואעילו יתי לבי מדרשא וסעידו יתי בפתגמי אוריתא דעילויהון יתבסס עלמא והוו רדידין על צואריי מפשר מיליא קדישין דמתיקו על מוריגי כתפוחי דגנתא דעדן ואיהי עסיקא בהון מאים איתסי בהון ארום מרעת חיבתא אנא:

6 שמאלו" כד הוו עמא בית ישראל אזלין במדברא הוו ענני יקרא מסחרן להון ארבעה מארבע רוחי עלמא בגיו דלא ישלוט בהון שרבא ושמשא ואוף לא מטרא וברדא וחד מלרע להון דהוה מסובר יתהון היכמא דמסובר תורבינא

תרגום שיר השירים

ית ינקא בעיטפיה וחד הוה רהיט קומיהון מהלך תלתא יומין למככא טוריא ולמדלי משרייא וקטיל כל חיון קלן ועקרבין דבמדברא והוה מאליל להון אתר כשר למבת בגין דהוו עסיקין באולפן אוריתא דיתיהבת להון ביד ימינא דיי׳:

7 השבעתי׳׳ בתר כן איתאמר למשה בנבואה מן קדם יי׳ למשלח איזגדין לאללא ית ארעא דכנען וכדו חבו מאלליא אפיקו שום ביש על ארעא דישראל ויתעכבו ארבעין שנין במדברא פתח משה רביהון דישראל פומיה וכן אמר אשביעית יתכון כנישתא דישראל ביי׳ צבאות ובתקיפי ארעא דישראל דלא תזידון למיסק לארעא דכנעו עד דיהא רעוא מן קדם יי׳ ויסופון כל דרא אינשי קרבא לממת מגו משריתא היכמא דזדו אחוכון בני אפרים דנפקו תלתין שנין ממצרים עד לא מטא קיצא ונפלו ביד פלשתאי דיתבין בגת וקטלו יתהון אילהין אודיכו עד זמן ארבעין שנין ובתר כן יעלוו בניכון ויחסנון יתה:

8 קול דודי׳׳ אמר שלמה מלכא בעידן דהוו יתבין עמא בית ישראל במצרים סליקא קבילתהון לשמי מרומא הא בכן יתגלי יקרא דיי׳ למשה על טורא דחורב ושדר יתיה למצרים למפרק יתהון ולאפקא יתהון מגו דחוק מרוות מצראי וטפז על קיצא בגין זכותא דאבהתהון דמתילן לטוריא ושוור זמן שעבודא מאה ותשעין שנין על צדקתא דאמהתן דמתילן לגלמתא:

9 דומה דודי׳׳ אמרת כנישתא דישראל בזמן דיתגלי יקרא דיי׳ במצרים בליליא דפסחא וקטל כל בוכרא רכב על חזיזא קלילא ורהט כטביא וכאורזילא דאילא ואגין על בתיא דאנן תמן ויתעתד בתר אשתוונא ואשגח מן כוותא ואסתכל מן חרכיא וחזא דמא נכסא דפיסחא ודמא דגזירת מהולתא דחקיק על תרענא וחש משמי מרומא וחמא לעמיה דאכלין ית חגא דפיסחא טוי נור על תמכה ועולשין ופטירי וחס עלן ולא יהב רשותא למלאכא לחבלא בן:

10 ענה דודי׳׳ ובעידן צפרא אתיב רחימי ואמר לי קומי לך כנישתא דישראל רחימתי דמלקדמין ושפירת עובדין איזילי נפקי משעבוד מצראי:

11 כי הנה חסתו׳׳ ארום הא זמן דשעבודא דדמי לסיתוא פסק ושנייא דאמרית לאברהם ביני פלגיא יתקטעו ומרוות מצראי דמתיל למטרא תדירא חלף ואזל ולא תוספון עוד למחמיהון עד עלמא:

12 הנצנים׳׳ ומשה ואהרן דאמתילו ללולבי דתמר יתחזו למעבד ניסין בארעא דמצרים ועדן קטוף בוכראי מטא וקל רוחא דקודשא דפורקנא דאמרית לאברהם אבוכון כבר שמעתין מה דאמרית ליה ואוף ית עמא דישתעבדון בהון דאין אנא ובתר כן יפקון בקניינא סגיא וכדו צביתי למעבד מה דקיימית ליה במימרי:

תרגום שיר השירים

2,13 התאנה" כנישתא דישראל דמתילא לבכורי תאנין פתחת פומהא ואמרת שירתא על ימא דסוף ואוף עולימיא וינקיא שבחו למרי עלמא בלישניהון מן יד אמר להון מרי עלמא קומי לך כנישתא רישראל רחימתי ושפירתי ואיזילי לך מכא לארע דקיימית לאבהתיך:

14 יונתי" וכד רדף פרעה רשיעא בתר עמא בית ישראל הות כנישתא דישראל מתילא ליונתא דסגירא בחגוי טינרא וחויא מעיק לה מגו ונצא מעיק לה מברא הכדין הות כנישתא דישראל סגירא מארבע סטרוי דעלמא דמו קומיהוו ימא ומן בתריהוו רדיף שנאה ומן תריו סטריהוו מדברן מלייאן חיוון קלן דנפתין וקטלין באריסיהון ית בני נשא מן יד פתחת פומהא בצלו קדם ייי ונפלת ברת קלא משמי מרומא וכן אמרת אנת כנישתא דישראל דמתילא ליונתא דכיתא ומטמרא בסגור חגוי טינרא ובחביוני דרגיתא אחזיני ית חזויך ית עובדיך תקנן אשמיעיני ית קליך ארום קליך מערב בצלותא בכי מקדשא זעיר וחזויך שפיר בעובדין טבין:

15 אחזו לנו" בתר דעברו ית ימא איתרעמו על מיא ואתא עילויהון עמלק רשיעא דנטר להון בבו על עיסק בכירותא וברכתא דשקל יעקב מן מן עשו ואתא לאגחא קרבא בישראל על דבטילו מן פיתגמי אוריתא והוה עמלק רשיעא גניב מתחות גדפי ענני יקרא נפשתא משבטוי דדן ומקטיל יתהון על דהוה בידיהון פסליה דמיכא בההיא שעתא איתחייבו עמא בית ישראל דמתילו לכרמא לאיתחבלא אילולי צדיקי דרא ההוא דמתילין לבסם טב:

16 דודי לי" בהאי שעתא הדרו בתיובתא ואיתעתד משה נביאה וצלי קדם ייי ויהושע משומשניה איזדרז ונפק מתחות גדפי ענני יקרא ועימיה גוברין צדיקין דדמיאו בעובדיהון לוורדא ואגח קרבא בעמלק ותברו יתיה וית עמיה בשמא דייי דקטלא ותברא כפתגם דחרב:

17 עד שיפוח" ובזעירות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא ואיסתלקו ענני יקרא דמטללן עליהון ואשתארו מפרסמין ויתרוקנו ית תיקון זיניהון דחקיק בהון שמא רבא מפרש בשבעין שמהו ובעא ייי לאובדא יתהון מן עלמא אילולי דאידכר קדמוהי קיימיה דקיים במימריה לאברהם ליצחק וליעקב דהוו קלילין בפולחניה כטביא וכאורזילא דאילא ותקרובתא דקריב אברהם ית יצחק בריה בטור מוריה ומו קדמת דנא קריב תמן ית קורבניה ופליג יתהון בשוה:

3,1 על משכבי" וכד חמאו עמא בית ישראל דאיסתלקו ענני יקרא מעילוויהון וכלילא דקודשא דיתיהיב להון בסיני איתנטלת מנהון וישתארו חשיכין כלילא ובעו ית כלילא דקודשא דיסתלק מנהון ולא אשכחוהי:

2 אקומה נא" אמרין בני ישראל אילין לאלין ניקום וניזיל ונסחר

תרגום שיר השירים

למשכן זימנא דפרסיה משה מברא למשריתא ונתבע אולפן מן קדם ייי
ושכינת קודשא דיסתלקת מנגא וחזרו בקרואן ובפלטיאתא ובפתאוון
ולא אשכחוי:

3,3 מצאוני" אשכחו יתי משה ואהרן וליואי נטרי מטרת די משכן זימנא
דמסחרן יתיה סחור סחור ושאילית להון על עיסק שכינת יקרא דייי
דיסתלק מני אתיב משה ספרא רבא דישראל וכן אמר איסק לשמי מרומא
ואצלי קדם ייי מאים יכפר על חוביכון וישרי שכינתיה ביניכון
כמלקדמין:

4 כמעט" כזעיר ציכחר הוה ותב ייי מתקוף רוגזיה ופקיד ייי למשה
נביאה למעבד משכן זימנא וארונא ואשרי שכינתיה בגויה ועמא בית
ישראל הוו מקרבין ית קורבניהון ועסיקין בפתגמי אוריתא באידרוו בי
מדרשא דמשה רביהון ובקיטונא דיהושע בר נון משמשניה:

5 השבעתי" כד שמעו שבעת עממיא דבני ישראל עתידין למחסן ית
ארעהון קמו כחדא וקציצו ית אילניא וסתימו ית מבועי מיא ואצדיאו ית
קרויהון וערקו׳ אמר קודשא בריך הוא למשה נביאה אנא קיימית במימרי
לאבהתהוו דאיליו לאעלא ית בניהון לאחסנא ארע עבדא חלב ודבש והיכדין
אנא מעייל ית בניהון לארעא צדיא ורקניא כען אנא מעכב יתהוו ארבעין
שניו במדברא ותהא אוריתי מתערבא בגופיהון ואינון עממין רשיעין
יבנון מה דאצדיאו׳ בכו אמר משה לבני ישראל אשבעית עליכון כנישתא
דישראל בייי צבאות ובתקיפי ארעא דישראל דלא תזידוו למיסק לארעא
דכנענאי עד מושלם ארבעיו שנין ויהא רעוא מן קדם ייי למימטר ית יתבי
ארעא בידיכון ותעברוו ית ירדנא ותהא ארעא כבישא קומיכון:

6 מי זאת" כד סליקו בני ישראל מן מדברא ועברו ית ירדנא עם יהושע
בר נון אמרו עמי ארעא מה היא דא אומא בחירתא דסליקת מן מדברא מתגמרא
מן קטרת בוסמין וסעידא בזכותיה דאברהם דפלח וצלי קדם ייי בטור מוריה
ומתמרקא משח רבותא בצדקתיה דיצחק דיתעקד באתר בית מוקדשא דמתקרי טור
דלבונתא ומתעבדן ליה נסין בגיו חסידותיה דיעקב דישתדל גבר עימיה עד
מיסק קריצתא איתגבר ואישתזב הוא ותרי עשר שבטוהי:

7 הנה מטתו" כד בנא שלמה מלכא ישראל ית בית מקדשא דייי בירושלם
אמר ייי במימריה כמה יאה בית מקדשא הדין דאיתבני על ידוי דשלמה
בר דוד וכמה יאיין כהניא בעידן דפרסיו ידיהון וקימיו בדוכניהוו
ומברכין לעמא בית ישראל בשיתין אתין דמסרית למשה רביהון וההיא ברכתא
מסחרא להון כשור רם ותקיף ובה מתגברין ומצליחין כל גיברי ישראל:

8 כלם אחזי" וכהניא וליואי וכל שבטיא דישראל כולהון אחיזיו
בפתגמי אוריתא דמתילו לחרבא ושקלאן וטארן בהון כגיבריו מאלפי קרבא

תרגום שיר השירים

וכל חד וחד מנהון חתימת מילה על בשריהון היכמא דאיתחתמת בבשריה דאברהם אבוהון ומתגברין ביה כגיבר דחרבא חגירא על ירכיה ובגין כן לא דחלין מן מזיקיא וטלני דאזלין בליליא:

3,9 אפריון" היכלא דקודשא בנא ליה מלכא שלמה מן אילני זנגיבלא ושאני ושורבני דאיתי מן לבנן וחפא יתיה דהב דכי:

10 עמודיו" ובתר דאשלים יתיה שוי בגויה ית ארונא דסהדותא דהוה עמודא דעלמא ובגויה תרין לוחי אבניא דאצנע תמן משה בחורב דיקירין מן כסף מזוקק ושפירין מן דהב טב ופרש וטלל עילוי ית פרוכתא דתכלתא וארגוונא' וביני כרוביא דעילוי כפורתא הוות שרית שכינתא דיי דשכין שמיה בירושלם מן כל כרכי ארעא דישראל:

11 צאנה" כד אתא שלמה מלכא למיעבד ית חניכת בי מקדשא כרוזא נפיק בחיל וכו אמר פוקו וחמון יתבי פלכיא דארעא דישראל ועמא דציון בתגא ובכלילא דכלילו עמא בית ישראל ית מלכא שלמה ביום חנוכת בית מקדשא וחדו בחדות חגא דמטללתא דעבד שלמה מלכא בעידנא ההיא ארבעה עשר יומין:

4,1 הנך יפה" ובההוא יומא קריב שלמה מלכא אלף עלוון על מדבחא ויתקבל ברעוא קורבניה קדם יי נפלת ברת קלא מן שמיא וכן אמרת כמה יאה אנת כנישתא דישראל וכמה יאוון אינון רברבני כנישתא וחכימיא יתבי סנהדרין דאינון מנהרין לעמא בית ישראל ודמיין לגוזלין בני יונתא ואפילו שאר בני כנישתא דישראל ועמא דארעא אינון צדיקין כבנוי דיעקב די לקטו אבניא ועבדו גלשושיתא בטורא דגלעד:

2 שניך" כמה יאוון כהניא וליואי דמקריבין ית קורבניך ואכלין בשר קודשא ומעשרא ואפרשותא ודכין מכל אונס וגזילה הי כמא דהוו עדרא דענא דיעקב בעידן דהוו גזיזן וסלקן מן נחלא דיבוקא דלא הות בהון אניסותא וגזלא וכולהון דמיין דא לדא וילדן תאומין בכל עידן ועקרא ומתכלא לא הות בהון:

3 כחוט השני" ושפוותוי דכהנא רבא הוו בעיין בצלותא ביומא דכפוריא קדם יי ומלוי הוו מהפכין חוביהון דישראל דדמיין לחוט זהוריתא ומחוורין יתהון כעמר נקי ומלכא דהוה רישיהון מלי פיקודיא כרמונא בר מן אמרכליא וארכונין דאינון קריבין למלכא דאינון צדיקיא לית בהון מידעם ביש:

4 כמגדל דויד" וריש מתיבתא דהוה רב דיליך חסין בזכותא ורב עובדין טבין כדוד מלכא דישראל ועל מימר פומיה הוה מתבני עלמא ובאולפן אוריתא דהוה עסיק בה הוו רחיצין עמא בית ישראל ומנצחין בקרבא כאלו אינון אחדין בידיהון כל מיני זייניו דגיברין:

5 שני שדיך" תרין פריקיך דעתידין למפרקיך משיח בר דוד ומשיח בר

תרגום שיר השירים

אפרים דמיין למשה ואהרן בני יוכבד דאיתמתילו לתרין אורזלין תאמי טביא והוו רעו לעמא בית ישראל בזכותהון ארבעין שנין במדברא במנא ועופין פטמין ומוי מארא דמרים:

4,6 עד שיפוח: וכל זמן דהוו עמא בית ישראל אחדין בידיהון אומנת אבהתהון צדיקיא הוו ערקין מזיקי וטלני וציפרדי וטיהרדי מן ביניהון על דהות שכינת יקרא דיי שרייא בבית מוקדשא דהות מתבני בטור מוריה וכל מזיקיא ומחבליא הוו ערקין מריח קטרת בוסמיא:

7 כלך יפה" ובזמן דעמא בית ישראל עבדין רעותיה דמרי עלמא הוה מקלס יתהון בשמי מרומא וכן אמר כלך שפירתא כנישתא דישראל ומחתא לית ביך:

8 אתי מלבנון" אמר ייי במימריה עמי תהא יתבא כנישתא דישראל דדמיא לנינפי דהי צניעא ועמי תעולי לבי מוקדשא ויהון מקרבין לך דורון רישי עמא דיתבין באמנה ודיירי דיתבין בריש טור תלגא ואומיא דבחרמון ויהון מסקין לך מסין יתבי כרכין תקיפין דאינון גיברין כאריוון ותקרובתאמן קרוי טוריא דחסינין מן נמרין:

9 לבבתיני" קביע על לוח לבי רחימתי אחוותי כנישתא דישראל דמתילא לנינפי דהי צניעא קביע על לוח לבי חיבת זוטר דבניך והוא צדיקא כחד מן רבניסנהדרין וכחד מן מלכיא דבית יהודה דהות יהיבא כלילא דמלכותא על צואריה:

10 מה יפו" כמה שפירן עלי חיבתיך אחותי כנישתא דישראל דמתילא לנינפי דהי צניעא כמה טבן עלי חיבתיך יתיר משבעין אומיא ושום טב דצדיקיא נדיף וטב מכל בושמיהון:

11 נפת" ובזמן דמצליין כהניא בעזרת דקודשא זלחן שפוותיהון יערת דובשא ולישניך נינפי צניעא במללותיך שירין ותושבחן מתיקין כחלב ודבש וריח לבושי כהניך כריח בוסם לבנון:

12 גן נעול" ונשיך דמתנסבין לגוברין צניעין כנינפי צניעא וכגנתא דעדן דלית רשו לגבר למיעל לגויה אילהין צדיקיא דנפשיהון משתלחן תמן על ידי מלאכיא ובתולתיך טמירן וגניזן באנפילן וחתימן כמבועא דמיין חיין דנפקין מתחות עיקרי אילנא דחיי ומתפרש לארבע רישי נהרין ואלמלא דהוא חתים בשמא רבא וקדישא הוה נפיק ומבע ושטף כל עלמא:

13 שלחיך" ועולימיך מליין פיקודיא הי כרומנין ורחמין לנשיהון וילדן בנין צדיקין דכוותהון וריחיהון מטול הכי כבוסמין טבין דגנתא דעדן כפורין עם רשקין:

14 נרדוכרכם" רישקא ומוריקא וקנה בוסמא וקנמון עם כל קיסי לבונתא מרא דכיא ואקסלאלואן עם כל מיני שבח בושמין:

תרגום שיר השירים

4,15 מעין גניס" ומיא דשילוח מדברין בניח עם מותר מיין דנגדין מן לבנוו לאשקאה ית ארעא דישראל בגין דאינון עסיקין בפיתגמי אוריתא דיתמתילן לבאר מיין חייו ובזכותא דניסוך מיא דנסכין על מדבחא ב,י מקדשא דמתבני בירושלם דמתקרי לבנון:

16 עורי צפון" ועל סטר ציפונא הוה פתורא ועילווי תרין עשר לחמיו דאפיא ועל סטר דרומא הוה בוצינא לאנהרא ועל מדבחא הוו מקרבין כהניא קורבניא ומסקין עילווי קטרת בוסמיו:

5,1 אמרת כנישתא דישראל יעול אלהי רחימי לבית מקדשיה ויקביל ברעוא ית קורבניהון דעמיה: באתי לגבי" אמר קודשא בריך הוא לעמיה בית ישראל עלית לבית מוקדשי רבנית לי אחותי כנישתא דישראל דמתילא לנינפי צניעא ואשריתי שכינתי ביניך קבילית ברעוא ית קטרת בושמיך דעבדת לשמי שלחית אישתא מן שמיא ואכלית עלוון וית ניכסת קודשיא איתקבל ברעוא קדמי ניסוך חמר עתיק וסומק וחמר חיוור דנסיכו כהניא על מדבחא כען איתו כהניא רחימי פיקודי אכולו מן דאשתאר מן קורבניא ואתפנקו מן טובא דאיתעתד לכון:

2 אני ישנה" בתר כל פיתגמיא האילין חבו עמא בית ישראל ומסר ,,, יתהון ביד נבוכדנאצר מלכא דבבל ואוביל יתהון בגלותא והוו דמיין בגלותהון כגבר דמוכא דלא יכיל ליתערא משנתיה וקל דוחא דקודשא מזהרא להון על ידי נביאיא והות עירא להון מדמוך לבהון. ענה רבון כל עלמא וכן אמר הדרי בתיובתא פתחי פומך ובועי ושבחי לי אחותי רחימתי כנישתא דישראל דמתילא ליונתא בשלימות עובדיך ארום שער רישי איתמלי מן דמעתיך כגבר דשער רישיה מצטבע מטלא דשמיא וציצת נזרי כגבר דציצת נזרוי מליין מטיפי מטרא דנחתין בלילייא:

3 פשטתי את כתנתי" ענת כנישתא דישראל ואמרין כל קבל נביאיא הא כבר אעדיתי מני ניר פיקודיא ופלחית לטעוות עממיא והיכדין יהוייו לי אפין למחדר לותיה אתיב להון מרי עלמא על יד נביאיא ואוף אנא הא כבר סליקית שכינתי מביניך והיכדין אהדור ואת עבדת עובדין בישין:

4 דודי שלח ידו" כד איתגלי קדם ,,, דעמא בית ישראל לא צבו למחרט ולמיתוב לוותיה אושיט ית מחת גבורתיה על שבטא דראובן וגד ופלגות שבטא דמנשה דמעיברא דירדנא ומסר יתהון ביד סנהריב מלכא דאתור ואגלי יתהון בלחלח וחבור נהרי גוזן וקרוי מדי ודבר מנהון ית עגל פתכא דשוי ירבעם חייבא בלשם דן דמתקריא פמיים ביומי פקח בר רמליהו וכד שמעת אנא רחימי איתגוללו עליהון:

5 קמתי אני" וכדו תקפת עלי מחת גבורתא ד,,, תהית על עובדי וכהניא קריבו קורבניא ואשיקו קטרת בוסמיא ולא יתקבל ברעוא ארום מרי עלמא

תרגום שיר השירים

אחד דשי תיובתא באנפי:

5,6 פתחת אני" אמרת כנישתא דישראל צביתי למתבע אולפן מן קדם ייי ואיהו סליק שכינתיה מביני ונפשי תאיבא לקל מילוי תבעית שכינת יקריה ולא אשכחית צליתי קדמוי ואיהו טליל שמיא בעננין ולא קביל צלותי:

7 מצאוני" אדביקו לי כשדאי דנטרין אורחתא ומעיקין חזור חזור על קרתא דירושלם מני קטלו בחרבא ומני אובילו בשבייתא נטלו רבידתא דצדקיהו מלכא דיהודה מעל צואריה ואובילו יתיה ברבלא וסמוי ית עינוי עמא דבבל דמעיקיו על קרתא ונטרין ית שוריא:

8 השבעתי" אמרת כנישתא דישראל אשבעית לכון נביאיא בגזידת מימרא דייי מאים איתגלי עליכון רחמנא חויאו קדמוי דמרעיתא מן חיבת רחמוי אנא:

9 מה דודך" ענו נביאיא ואמרו לבית ישראל אי דין אלהא אנת בעיא למפלח כנישתא דישראל דשפירתא מכל עממיא לאי דין אלהא אנת צבא למידחל דהכדין קיימת לנא:

10 דודי צח" בכן שריאת כנישתא דישראל למשתעי משבחא דמרי עלמא וכן אמרת להוא אלהא רעותי למפלח דעטיף ביממא איצטלא חיור כתלג ועסיק בארבעה ועשרין סיפרי אוריתא ופיתגמי נביאי וכתיבי ובליליא הוא הוא עסיק בשתא סדרי משנה וזיז יקרא דאנפוהי זהירין כנורא מסגיאות חכמתא וסברא דהוא מחדת שמעויין חדתיו בכל יומא ועתיד לפרסומינון לעמיה ביומא רבא וטיקסיה עלי רבוא רבוואן דמלאכיא דמשמשין קדמוי:

11 ראשו כתם פז" אוריתיה דהיא רגיגא מדהב טב ופז ומיליא די בה דגורין דגוריו טעמין ופיקודין למאן דנטרין להון חיורין כתלגא ודלא נטרין יתהון אוכמין כאגפי עורבא:

12 עיניו כיונים" עינוהי מסתכלין תדירא על ירושלם לאוטבא לה ולברכהא מרישא דשתא עד סופהא כיונין דקיימין ומסתכלין על מפקנות מיא בגין זכותא דיתבי סנהדרין דעסיקין באוריתא ומנהרין ית דינא למהוי שעיע כחלב ויתבין בני מדרשא ומתינן בדינא עד דגמרין לזכאה ולחייבא:

13 לחייו" תריו לוחי אבנין דיהב לעמיה כתיבן בעשר שיטין דמיין לשיטי גנת בושמא מרביין דקדוקין וטעמין הא כמא רגנוניתא מרבי בושמין ושפוותי חכימוי דעסיקין באוריתיה ולחין טעמין בכל סטר ומאמר פומהון כמורא בחירא:

14 ידיו" ותרין עשר שבטין דיעקב עבדיה גלילו על ציץ כלילן רהבא דקודשא גליפן על תרי עשר מרגליתא עם תלתא אבהן אברהם יצחק ויעקב ראובן גלוף על אחמר שמעון גלוף על עקיק לוי גלוף על ברקן יהודה

תרגום שיר בשירים

גלוף על כחלי׳ יששכר גילוף על איזמורך׳ זבולן גילוף על גוהר׳ דן גילוף על בולאר׳ נפתלי גילוף על אספור׳ גד גלוף על זבאג׳ אשר גלוף על פרוזאג׳ יוסף גלוף על מדבאג׳ בנימין גלוף על אפנטור׳ דדמיין לתרין עשר מזליא בהירן כעששית צחיחין כעובדיהון דשן דפיל ובהיקן כשבזיזין:

5,15 שוקיו״ וצדיקוי אינון עמודי עלמא בסיסן על סמכי דהב טב אינון פיתגמי אוריתא דעסקין בהון ומוכיחין עמא בית ישראל למעבד רעותיה ואיהו מתמלי עילויהון רחמין כסבא ומחוור חוביהון דבית ישראל כתלג חיוור ומתעתד למיעבד נצחן וקרבא בעממיא דעברין על מימריה כעולים גיבר דחסין כגולמשין:

16 חכו״ מילי מוריגוי מתיקן כדובשא וכל פיקודוי רגיגן על חכימוי מדהבא וכספא דין הוא תושבחתיה דאלהא רחימי ודין הוא תקוף חוסניה דמרי חביבי נביאיא דמתנבאין בירושלם:

6,1 אנה הלך דודך״ אתיבו נביאיא וכן אמרו כדו שמעו תושבחתא דייי מפום כנישתא דישראל על אי דין חובא איסתלק מביניך שכינתא דייי דאת דשפירא בעובדיך מכל אומיא לאן אתר יתפני רחימיך באיסתלקותיה ממוקדשיך אמרת כנישתא דישראל על חובין ומרדין ואשתדור דישתכחו בי אמרו נביאיא כען הדרי בתיובתא ונקום אנת ואנן ונצלי קדמוהי ונבעי רחמין עמך:

2 דודי ירד לגנו״ ומרי עלמא קבל צלותהון ברעוא ונחת לבבל לסנהדרין חכימיא ויהב לעמיה ריוח ואפקינון מגלוותהון על יד כורש ועזרא ונחמיה וזרובבל וסבי יהודה ובנו ית מקדשיה ומניאו כהניא על קורבניא וליואי על מטרת מימרא דקודשא ושלח אשתא מן שמיא וקביל ברעוא קורבנא וקטרת בוסמיא וכגוברא דמפרנס ית בריה רחימיה בתפנוקין כן פנוקינון וכגברא דמגבב ורדין מן משריא כן כנושינון מבבל:

3 אני לדודי״ ובההוא יומא אנא פלחא למרי רחימי ורחימי אשרי שכינתיה ביני וזו יתי בתפנוקין:

4 יפה את רעיתי״ אמר ייי במימריה כמה יאה אנת חביבתי בזמן דצבותיך למעבד רעותי שפיר בית מקדשא דבנית לי כמקדש קדמאי דבנא לי שלמה מלכא דירושלם ואימתיך על כל עממיא ביומא דהליכו ארבעת טיקסיך במדברא:

5 הסבי עיניך״ אסחרו רבוניך חכימי כנישתא רבתא חזור חזור לקבלי דאינון אמליכוני בגלותא וקבעו מדרשא לאולפן אוריתי ושאר זעטוטיך ועמא דארעא אצדיקו יתי במימר פומהון כבנוי דיעקב דלקיטו אבנין ועבדו גלשושיתא בטורא דגלעד:

6 שניך״ וכהניא וליואי אכלו קורבניך ומעשר קודשא ואפרשותא דכיין

תרגום שיר השירים

מכל אניסות וגזילא הי כמא דהוו דכיין עדרי דענא דיעקב בזמן דסלקין
מן נחלא דיבוקא דלא הות בהון אניסא וגזילא וכולהון דמיין דא לדא
וילדן תאומין בכל עידן ומתכלא ועקרא לא הות בהון:

6,7 כפלח" ומלכות בית חשמונאי כולהון מליין פיקודיא ופתגמי אוריתא
כרומנא בר ממתניה כהנא רבא ובנוי דאינון צדיקין ומקיימין פיקודיא
ופתגמי אוריתא בצחותא:

8 ששים המה" באדין קמו יונאי וכנשו שתין מלכין מבני עשו מלבושי
שריינין רככין על סוסוון ופרשין ותמנין דוכסין מן בני ישמעאל רכבין
על פיליא בר מן שאר עממיא אומיא ולישניא דלית להון מנין ומניאו
ית אלכסנדרוס רשיעא עילויהון לרישא ואתו לאגחא קרבא על ירושלם:

9 אחת הוא" ובעידנא ההיא הות כנישתא דישראל לדמתילא ליונתא שלימתא
פלחא למריה בליבא שלים ויחידא לאוריתא ועסיקא בפתגמי אוריתא בליבא
שלים וברירן זכוותהא כיומא דנפקת ממצרים הא בכן נפקו בני חשמונאי
ומתתיה וכל עמא דישראל ואגחו קרבא בהון ומסר ״י יתהון בידיהון וכד
חמן יתבי פילכיא אשרו יתהון מלכות ארעא ושלטוניא וקלסו יתהון:

10 מי זאת הנשקפה" אמרו אומיא כמה זיווחניו עובדי עמא הדין כקריצתא
שפירן עולימתא כסיהרא וברירן זכוותהא כשמשא ואימתהא על יתבי ארעא
כזמן דהליכו טיקסהא במדברא:

11 אל גנת" אמר מרי עלמא לבית מקדשא דיתבני על ידוי דכורש אשריתי
שכינתי למחמי עובדין טבין דעמי ולמיחמי אילו פשן וסגאן חכימיא
דמתיליו לגופנא ולולביהון מליין עובדיו טבין הא כרומנין:

12 לא ידעתי" וכדו איתגלי קדם ״י דאינון צדיקין ועסיקין באוריתא
אמר ״י במימריה לא אוסיף עוד למכוכינון ואוף לא איעביד עמהון גמירא
אילהין אימליך בנפשי לאוטבותהון ולשואה יתהון גיותנין ברתיכי מלכין
בגין זכוותהון דצדיקי דרא דדמיין בשפירות עובדיהון לאברהם אבוהון:

7,1 שובי" תובי לותי כנישתא דישראל תובי לירושלם תובי לבית אולפן
אוריתי תובי לקבלא נבואה מן נביאיא דמתגבאין בשום מימרא דיי ומה
טיבכון נביאי שיקרא למיטעי עמא דירושלם בנבואהתכון דאתון ממללין
סטיא על ״י ולאחלא משרית ישראל ויהודה:

2 מה יפו" אמר שלמה ברוח נבואה מן קדם ״י כמה שפירן רגליהון
דישראל כד סלקיו לאיתחזאה קדם ״י תלת זמניו בשתא בסנדלין דסטגונא
ומקרבין ית נדריהון וית נדבתהון ובניהון נפקי ירכיהון יאוון כיוהרין
דקביעין על כלילא דקודשא דעבד בצלאל אומנא לאהרן כהנא:

3 שררך" וריש מתיבתיך די בזכותיה מתפרנסין כל עלמא הא כמא דעובדא
דמתפרנס מן פרתיה במעינא דאימיה בהיר באוריתא כאוגנא דסיהרא כד מיתי

תרגום שיר השירים

.לדכאה ולסאבא לזכאה ולחייבא ולא חסרין פיתגמי אוריתא תדירא מפומיה
הא כמה דלא חסרין מוי נהרא רבא דנפיק מעדן ושבעין חכימין מסחרין
יתיה כאידר סגלגל ואצריהון מליין מן מעשר קודשא ונדריא ונדבתא
דסייגו להון עזרה כהנא וזרובבל וישוע ונחמיה ומרדכי בלשן אנשי
כנישתא רבתא דמתיליו לוורדין בגין דיהא להון חילא למיעסק באוריתא
יממא ולילי׳:

7,4 שני שדיך" תרין פריקין דעתידין למפרקיך משיח בר דוד ומשיח
בר אפרים דמיין למשה ואהרן בני יעקבד דמתילן לתרין אורזילין תיומי קביא:

5 צוארך" ואב בי דינא דדאין דיניך חסין על עמא לכפתא יתהון ולמנגד
מן דמתחייב בדינא לנגדא כשלמה מלכא דעבד מגדלא דשן דפיל וכבש ית עמא
ואהדר יתהון למרי עלמא ספריך מליין חכמתא כפרקטנין דמיא וידעין למימני
חושבנין דעבורין ומעברין שנין וקבעיו ראשי שנין ורישי ירחין בתרע בי
סנהדריו רבא ורב בית אבא לבית יהודה דמי לדוד מלכא דבנא מצדתא דציון
דמתקרי מגדלא דלבנון דכל מאן דיקום עילווי יכיל למימני כל מגדלין די
בדמשק:

7 ראשך" מלכא דיתמני עלך לרישא צדיקא כאליהו נביאה דקני קנאתא למרי
שמיא וקטל ית נביאי שיקרא בטורא דכרמל ואתיב עמא בית ישראל לדחלתא
דיי׳ אלהיה ודלת עמא דאזלין ברישא מכא על דאינון מסכניו עתידין למלבש
ארגוונא הא כמא דלבש דניאל בקרתא דבבל ומרדכי בשושן בגין זכותא
דאברהם דאמליך מן קדמת דנא למרי עלמא ובצדקתא דיצחק דכפתיה אבוהי
למקרביה לעלתא ובחסדותיה דיעקב דקליף ית חוטריא ברהטיא:

8 מה יפית" אמר שלמה מלכא כמה יאה אנת כנישתא דישראל בזמן דתסבלי
עליך ית ניר מלכותי בעידן דאנא מוכיח יתיך בייסורין על חוביך ואנת
מקבלא יתהוו ברחים ודמיין באנפיך כתפנוקין:

9 זאת קומתך" ובעידן דפרסין כהניך ידיהון בצלו ומברכין לאחוהון בית
ישראל דמיו אצבעין ידיהון מתפרשיו כלולבי דתמר וקומתהון כדיקלא
וקהליך קיימין אפין באפיו לקביל כהניא ואפיהון כבישן לארעא כאתכלין
דענבין:

10 אמרתי אעלה" אמר יי׳ במימריה איסק ואנסי לדניאל ואיחמי אי כהיל
למיקם בנסיונא הדא הא כמה דקם אברהם אבוי דדמי ללולבא דבחנית יתיה
בעשרה ניסין ובחין אנא אוף לחנניה מישאל ועזריה ואי כהליו למיקם
בנסיונהוו אפרוק בדיל זכוותהון לעמא בית ישראל דמתיליו לאתכלין
דענבין ושומהוו דחנניה ומישאל ועזריה אשתמע בכל עלמא וריחיהון יהא
נדיף כריחא דתפוחיו דגנתא דעדן:

11 וחכך" אמר דניאל וחברוהי קבלא נקביל עלנא גזירת מימרא דיי׳

תרגום שיר השירים

הא כמא דקביל עליה אברהם אבונא דמתיל לחמר עתיק ונהך בארחן דתקנו קודמוי הא כמא דאזלו אליהו ואלישע נביאיא דבזכותהון קמו מיתיא דדמיין לגבר דדמיך וביחזקאל בר בוזי כהנא דבנביאות פומיה אתערו דמיכי דבקעת דורא:

7,11 אני לדודי" אמרת ירושלם כל זמן דאנא מהלכא בארחיה דמרי עלמא משרי שכינתיה ביני ועלי מתוויה ובעידו דאנא סטיא מן ארחתיה מסלק שכינתי מני ומטלטל יתי ביני עממיא ואינון שלטין בי כגבר דשולטניה באינתתיה:

12 לכה דודי" כד חבו עמא בית ישראל אגלי יתהוו ייי בארעא דשעיר חקלא דאדום אמרת כנישתא דישראל בבעו מינך רבון כל עלמא קביל צלותי דאנא מצליא קדמך בקרוי גלותא ופילכי עממיא:

13 נשכימה" אמרין בני ישראל אלין לאילין נקדים בצפרא ונהך לבתי כנישתא ולבתי מדרשיא ונבקר בסיפרי אוריתא ונתמי אי מטא זמן פורקנא דעמא בית ישראל דמתילין לגופנא לאיתפרקא מן גלוותהון ונשאל לחכימיא אי איתגלי קדם ייי זכות צדיקיא דמליין פיקודיא כרמוניא ואי מטא קיצא למיסק לירושלם למיתן תמן שבח לאלה שמיא למקרב עלוון ונכסת קודשיא:

14 הדודאים" כד יהא רעוא מן קדם ייי למפרק ית עמיה מן גלותא יאמר למלכא משיחא כבר שלים קץ גלותא וזכות צדיקיא איתבסם קדמי כריח בלסמונא וחכימי דרא קביעין על תרעי מדרשא עסיקין בפתגמי אוריתא ובפתגמי ספריא כעו קום כען קביל מלכותא דגנזית לך:

8,1 מי יתנך" ובההיא זימנא מתגלי מלכא משיחא לכנישתא דישראל וייתמרון בני ישראל איתא תהא לאח וניסק לירושלם ונהא ינקין עמר טעמי אוריתא הא כמא דיניק ינקא בחדיא דאימיה דכל זמן דהויתי מטלטלא לברא מן ארעי כד הויתי דכירא ית שום אלהא רבא ומסרית נפשי על אלהותיה אוף עמי ארעא לא הוו מבזו לי:

2 אנהנך" אדברינך מלכא משיחא ואעלינך לבי מקדשי ותאליף יתי למדחל מן קדם ייי ולמהך בארחתיה ותמו נסעוד סעודתא דלויתו ונשתי חמר עתיק דאיצטנע בענבוי מיומא דיתברי עלמא ומרמוני דיתעתדו לצדיקיא בגנתא דעדן:

3 שמאלו" אמרת כנישתא דישראל אנא בחירתא מכל עממיא דאנא קטרא תפיליו ביד שמאלי וברישא וקבעא מזוזתא בסטר ימינא דדשי תרעתא כל קבל דלית רשו למזיקיא לחבלא בי:

4 השבעתי אתכם" יאמר מלכא משיחא משבענא עליכון עמי בית ישראל

תרגום שיר השירים

מדיו דאתון מתגרין בעמי ארעא למיפק מן ירושלם ומה דיו אתון מרדין בחילתיה דגוג ומגוג איתעכבו פון זעיר עד דישצון עמא דעלו לאגחא קרבא בירושלם ובתר כן ידכר לכון מרי עלמא רחמי צדיקיא ויהא רעוא מן קדם ייי למפרקכון:

8,5 מי זאת עולה" אמר שלמה נביאה כד ייחון מיתיא עתיד לאיתבזעא טור משחא וכל מיתיא דישראל עתידין למיפק מן תחותוהי ואפילו צדיקיא דמיתו בגלותא עתידין למיתי ארח כיפיא מלרע לארעא ונפקין מו תחות טור משחא ורשיעיא דמיתו ויתקברו בארעא דישראל עתידין לחייאה ויהון דמיין הא כמה דרמי גבר אבנא בארעא בכן יימרון כל דיירי ארעא מה הות זכותא דעמא הדא דסלקן מן ארעא רבוא רבוון כיומא דסליקת מן מדברא לארעא דישראל ומתפנקא על רחמי מרהא כיומא דאתחמת תחות טורא דסיני לקבלא ית אוריתא וביהיא שעתא עתידא ציון דהיא אמהון למילד ית בנהא וירושלם לקבלא ית בני גלותא:

6 שימני" אמרין בני ישראל ביומא ההוא לרבונהוו בבעו מינך שוי יתן כגלוף דעזקתא על ליבך וכגלוף דעזקתא על אדרעך דלא נוסיף עוד למהוי גליין ארום תקיפא כמותא אהבת אלהותך וחסינא כגיהנם קנאתא דעממיא מקנאן לו ובבו דנטרין לנא דמיא לגומרין דאישא דגיהנם דברא ייי יתיה ביומא תניינא לבריית עלמא לאוקדא ביה פלחי פולחנא נוכראה:

7 מים" אמר מרי עלמא לעמיה בית ישראל אילולי מתכנשין כל עממיא דמתיללין למוי דימא דאינון סגיאן לא יכליו למטפי ית רחמי מינך ואין מתכנפין כל מלכי ארעא דמתילו למוי נהרא דנגדין בתקוף לא יכליו למימחי יתיך מן עלמא ואילולי יהיב גבר ית כל ממון ביתיה למקני חכמתא בגלותא אנא מהדר ליה כפיל לעלמא דאתי וכל ביזתא דיבזון ממשרית גוג ומגוג יהא דיליה:

8 אחות" בעידנא ההיא יימרון מלאכי שמיא אלין לאיליו אומא חדא אית לו בארעא וקלילן זכוותהא ומלכיו ושלטוניו ליית לה למיפק לאגחא קרבא עם משרית גוג מה נעביד לאחתנא ביומא דמלילו אומיא למיסק עלהא לקרבא:

9 אם חומה" יימר מיכאל רביהון דישראל אם היא מתעתדא כאושא ביני עממיא ויהבא כספא למקני ייחוד שמיה דמרי עלמא ניהי אנא ואתון עם ספריא סחרין לה בנדבכיו דכסף ולית רשו לעממיא למשלט בה הא כמא דלית רשו לזחלא למשלט בכספא ואפילו היא מכיכא מן פיקודיא ניבעי רחמין עלה קדם ייי וידכר לה זכות אוריתא דעסקין בה ינקיא דכתיבא על לוחא דליבא ומתעתדא לקביל אומיא כארזא:

10 חומה" מתיבא כנישתא דישראל ואמרת אנא תקיפא בפתגמי אוריתא

תרגום שיר השירים

כשורא ובני חסינין כמגדליא ובההיא זימנא תהא כנישתא דישראל משכתא
רחמין בעיני מרהא ויהון שאלין בשלמהא כל דיירי ארעא:

8,11 כרס" אומא חדא סליקת בעדביה דמרי עלמא דשלמא עימיה דהיא מתילא
לכרמא אותיב יתה בירושלם מסר יתה ביד מלכיא דבית דוד דיהון נטרין
יתה הא כמה דאריסא נטר לכרמיה בתר דמית שלמה מלכא דישראל אישתארת
בידוי דרחבעם בריה אתא ירבעם בר נבט ופליג עימיה מלכותא ודבר מן
ידוי עשר שבטין על מימר פומיה דאחיה דמן שילה דהוא גברא רבא:

12 כרמי שלי" כד שמע שלמה מלכא דישראל נבואתיה דאחיה דמן שילה בעא
למקטליה וערק אחיה מן קדם שלמה ואזל למצרים ובההיא שעתא איתאמר
בנבואה לשלמה מלכא למהוי שליט בעשר שבטין כל יומוי ובתר מותיה יהא
שליט בהון ירבעם בר נבט ותרין שבטין יהודה ובנימין יהא שליט בהון
רחבעם בר שלמה:

13 הישבת" אמר שלמה נביאה בסוף נביאותיה עתיד מרי עלמא למימר
לכנישתא דישראל בסוף יומיא אנת כנישתא דישראל דמתילא לגנתא קלילא
ביני אומיא ויתבא בבי מדרשא עם חברי סנהדרין ושאר עממיא דצייתין
לקל ריש מתיבתא ואלפין מן פומיה פתגמי אוריתא אשמעית ית קל מילייך
בעידן דאת יתבא לזכאה ולחייבא ואהא מסכים לכל מה דאת עבדא:

14 ברח דודי: ביהיא שעתא יימרון סבי כנישתא דישראל ערוק לך רחימי
מרי עלמא מארעא הדא מסאבא ותשרי שכינתיך בשמי מרומא ובעידן עקתא
דאנחנא מצליין קדמך תהא דמי לטביא דבעידן דדמיך עינא חדא
ועינא חדא פתיח או כאורזילא דאילא דבעידן דעריק מסתכל בתריה כן
אנת תהא משגח בן ומסתכל בצערן ובסגופן משמי מרומא עד זמן דתתרעי
בן ותפרוק יתן ותעיל יתן על טורא דירושלם ותמן יסקון כהניא קדמך
קטרת בוסמין:

נשלם ביום רביעי שמונה ימים לחדש אבריל שנת אלף
וחמש מאות ושבעה עשר לילדת משיענו יהושע משיח"
על יד אלפנשו די סאמורה" במאמר
דון פראסישקו שימיניז די סישנירוש
כהן גדול של טליטולה: במתא אלכלה
די אינאריש: שבח לאל"

CANTICUM CANTICORUM

Incipit interpretatio latina translationis chaldaice in librum Canticorum

1,1 Cantica et laudes que dixit salomon propheta Rex Israel in spiritu sancto coram domino dominatore totius seculi. Decem cantica dicta fuerunt in seculo: et hoc canticum laudabilius est omnibus illis. Primum canticum dixit adam in tempore quo dimissum fuit illi peccatum eius: et venit dies sabbati et protexit eum: apperuit os suum et dixit psallmum cantici diei sabbati.

Canticum secundum dixit moises cum filijs Israel in tempore quo diuisit eis dominator seculi mare rubrum: aperuerunt omnes simul os suum et dixerunt canticum: quoniam sic scriptum est: tunc cecinit moises et filij Israel canticum istud.

Canticum tertium dixerunt filij Israel in tempore quo datus fuit eis puteus aque: sic enim scriptum est: tunc cecinit Israel canticum istud.

Canticum quartum dixit moises propheta quando peruenit tempus eius vt disolueretur ab hoc seculo: et increpauit in eo domum Israel quoniam sic scriptum est: audite celi.

Canticum quintum dixit josue filius nun quando iniit prelium in gabaon: et steterunt ei sol et luna triginta et sex horis: et cesauerunt dicere canticum: aperuit ille os suum: et dixit canticum, sic enim scriptum est: tunc cecinit josue coram domino.

Canticum sextum dixit barach et debora in die quo tradidit dominus sisaram et exercitum eius in manum filiorum domus Israel: quoniam sic scriptum est: et cecinit debbora et barach filius abinoem.

Canticum septimum dixit ana in tempore quo datus fuit ei filius a facie domini: sic enim scriptum est: et orauit ana in spiritu prophetie.

1,1 apperuit por aperuit; psallmum por psalmum; celi por caeli; prelium por praelium; debbora por Debora; prophete por prophetae; letitia por laetitia; tube por tubae; corne por corneae.

Canticum octauum dixit dauid rex Israel pro omnibus miraculis quae fecit ei dominus: aperuit os suum: et dixit canticum: quoniam sic scriptum est: et cecinit dauid in prophetia coram domino.

Canticum nonum dixit salomon rex Israel coram dominatore totius seculi domino.

Canticum decimum dicturi sunt filij captiuitatis quando egressi fuerint de captiuitate sua: quoniam sic scriptum est et declaratum per manus esaie prophete dicentis: canticum istud erit vobis in gaudium sicut in nocte qua santificata est solenitas: et letitia cordis sicut populi qui ambulant vt appareant coram domino tribus vicibus in anno in organis musicorum et voce tube cornee vt ingrediantur in montem domini et vt seruiant coram deo fortissimo Israel.

2 Add. Osculetur me. Dixit salomon propheta. benedictum nomen domini qui dedit nobis legem per manus moisi scribe magni scriptam in duabus tabulis lapideis: et sexaginta ordines lecture et doctrine in lectione: et loquebatur nobiscum facie ad faciem sicut vir qui osculatur socium suum propter multitudinem dilectionis eius: et dilexit nos magis quam septuaginta nationes.

3 add. in odorem. a voces miraculorum tuorum et potentie tue qua fecisti populo tuo domui Israel commoti sunt omnes populi qui audierunt famam potentie tue et signorum tuorum bonorum: et nomen tuum sanctum auditum est in omni seculo quo est electum magis quam oleum vntionis quo unguntur capita regum et sacerdotum: et ideo dilexerunt iusti ambulare post viam bonitatis tue: vt possideant seculum hoc et seculum venturum.

4 add. trahe me. quando egressi fuerunt viri domus Israel de egipto: maiestas dominatoris seculi erat ductor eorum in columna nubis per diem et in columna ignis per noctem. Dixerunt iusti illius generationis coram dominatore totius seculi. trahe nos post te: et curremus post viam bonitatis tue: et applica nos ad radices montis sinai: et da nobis legem tuam de thesauro tuo quod est in firmamento: et deletabimur et exultabi-

---

2 scribe por scribae; exaginta (sic): en el texto arameo dice: "seis", como debe de ser (Walton: sex); lecture por lecturae (Walton correctamente: Mischnah); doctrine por doctrinae (Walton correctamente: Talmud); in lectione: Walton: cum explicatione (probablemente aquí se refiere al Targum).

3 potentiae tue por potentiae tuae (bis); vntionis por vnctionis; tue por tuae.

4 egitpo por Aegypto; seculum por saeculum (aunque ambas son correctas según F. Gaffiot); tue or tuae; deletabimur por delectabimur; precepta por praecepta.

mus in viginti et duabus litteris quibus scripta est: et recordabimur eorum: et diligemus deitatem tuam: et recedemus ab erroribus populorum: et omnes iusti qui faciunt quod rectum est coram te timebunt te: et diligent precepta tua.

5 add. nigra sum. Quando fecerunt populus tuus domus Israel vitulum denigrate sunt facies eorum sicut filiorum ethiopie qui morantur in tabernaculis cedar: et quando egerunt penitentiam: et dimissum fuit eis peccatum: multiplicatus fuit splendor vultus eorum sicut vultus angelorum eo quod fecerunt cortinas tabernaculi: et resedit in medio eorum maiestas domini. moises autem magister eorum ascendit ad ethera: et posuit pacem inter eos et regem eorum.

6 add. nolite me considerare. Dixit cetus Israel coram populis. nolite me despicere: eo quod nigrior vobis sum: et quia feci iuxta opera vestra: et adoraui solem et lunam: quia prophete falsi fuerunt causa vt deuolueretur ira domini super me: et docuerunt me vt seruirem idolis vestris et vt ambularem in legibus vestris: domino autem seculi qui est deus meus non seruiui neque ambulaui in legibus eius: neque custodiui precepta eius et legem eius.

7 add. indica mihi. Quando peruenit tempus vt moises propheta disolueretur ab hoc seculo dixit coram domino. manifestum est coram me quod populus iste futurus est vt peccet et vt vadat in captiuitatem. nunc autem indica mihi quomodo gubernetur et quomodo habitent inter populos quorum decreta sunt eis grauiora calore et estu solis in meridie in solistitio junii: et quare erunt transmigrantes inter greges filiorum esau et hismael qui applicant ad te idola sua pro socijs.

8 add. si ignoras. Dixit sanctus et benedictus moisi prophete: si tu queris viuere in captiuitate cetus Israel que comparata est iuueni pulcherrimo: et quam anima mea diligat te: ambula in vijs iustorum et ordina orationem eius in ore prefectorum eius: et deduc generationes eius: et docebis filios eius qui comparantur hedis caprarum vt ambulent in domum ecclesie et in domum doctrine: et propter illud meritum substentabuntur in

5 denigrate por denigratae; ethiopie por Aethiopiae; penitentiam por poenitentiam; moises (Walton siempre lee Moses); ethera por aethera.

6 cetus por coetus; prophete por prophetae; precepta por praecepta.

7 estu por aestu; in solistitio junii (Walton: in revolutione Tammuz); hismael por Ismael.

8 prophete por prophetae; queris por quaeris; que por quae; prefectorum por praefectorum; hedis por haedis; ecclesie por Ecclesiae (Walton); doctrine por doctrinae; substentabuntur por sustentabuntur; requie (Walton: requiem); edificauerunt (Walton: aedificabunt).

captiuitate donec mittat eis regem messiam et ducat eos in requie ad tabernaculum eorum quod est domus sanctuarij quam edificauerunt eis dauid et salomon pastores Israel.

9 add. equitatui meo. Quando egressi sunt filij Israel de egipto secuti sunt pharao et exercitus eius post eos in curribus et in equitibus et erat via clausa eis a quatuor partibus. a dextris et a sinistris. erant deserta plena serpentibus ignitis: et post tergum eorum erat pharao impius et exercitus eius: et ante eos erat mare rubrum. quid fecit ille sanctus et benedictus? reuelatus est in virtute potentie super mare et sicauit aquas: et lutum non sicauit: Dixerunt impij et promiscui et extranei qui erant inter eos. aquas potuit sicare: sed lutum non potuit sicare. In illa hora iratus est furor domini contra eos: et voluit suffocare eos in aquis maris sicut suffocatus est pharao et equi eius et equites eius et currus eius: nisi quia moises propheta extendit manus suas in oratione coram domino: et auertere fecit iram domini: et aperuerunt ipse et iusti generationis illius os suum: et dixerunt canticum: et transierunt in medio maris per sicum propter meritum abrahe et Isac et Jacob dilectorum domini.

10 add. pulchre sunt. Quando egressi sunt ad desertum dixit dominus ad moisen. quam pulcher est populus hic vt dentur eis verba legis: et sint sicut inaures in maxillis eorum vt non recedant a via: sicut non recedit equus in cuius maxilla est frenum: et quam pulchra sunt dorsa eorum vt substineant iugum preceptorum meorum: et sit super eos sicut iugum super ceruice bouis qui erat in agro: et substentat se et dominum suum.

11 add. murenulas aureas. Tunc dictum est moisi ascende ad ethera: et dabo tibi duas tabulas lapideas ab[s]cisas ex saphiro glorie eius et splendidas sicut aurum optimum ordinatas per lineas et scriptas digito meo. In quibus sculta sunt decem verba quae collata sunt magis quam argentum quod collatum est septies: que verba quadraginta et nouem modis declarantur. dabo autem ea per manum tuam populo Israel.

---

9 egipto por Aegypto; serpentibus: escribe serpetibus sin signo de abreviatura; potentie por potentiae; sicare por siccare; sicum por siccum; abrahe por Abrahae; Isac por Isaac.

10 pulchre por pulchrae; equs 1.ª m, equus 2.ª m.

11 aureas 2.ª m., 1.ª m. aures; ethera por aethera (Walton: firmamentum); abcisas por abscisas; glorie por gloriae; sciptas 1.ª m., 2.ª m. añade interlinealmente "r" y con signo de inclusión en texto; sculta por sculpta; que por quae.

12 Add. Dum esset rex. Et factum est dum esset moises magister eorum in celo vt susciperet duas tabulas lapideas quae abcise erant ex sapphiro throni glorie eius et legem et precepta: surrexerunt impii generationis illius et promiscui qui erant inter eos: et fecerunt vitulum aureum: et fetida fuerunt opera sua: egressum est eis nomen pessimum in seculo: quoniam ante hoc erat odor eorum transcendens per omne seculum: et postea fetidi fuerunt vt absinthium cuius odor pessimus est valde: et imposita est plaga lepre in carnibus eorum.

13 add. Fasciculus mirrhe. In illo tempore dixit dominus ad moisen. vade et descende quia corruptus est populus tuus: dimitte me vt consumam eos. tunc reuersus est moises: et quaesiuit misericordiam a facie domini: et recordatus est dominus eius quomodo Isaac ligatus fuerat a patre suo in monte morie super altare: et conuersus est dominus ab ira sua: et habitare fecit maiestatem suam in medio eorum sicut antea.

14 add. Botrus cipri. Tunc enim descendit moises: et duas tabulas lapideas portabat in manibus suis: et propter peccata Israel agrauate sunt manus eius: et ceciderunt tabule: et confracte sunt: et tunc abijt moises et comminuit vitulum: et dispersit pulverem eius in aquis: et potum dedit filijs Israel: et occidit omnes qui erant rei mortis: et ascendit secunda vice in celum: et orauit coram domino: et placauit pro filijs Israel. tunc preceptum est ei et dictum est vt faceret tabernaculum et omnia vasa eius et arcam. In illo tempore festinauit moises: et fecit tabernaculum et arcam: et posuit in arca alias tabulas: et constituit filios aaron sacerdotes vt offerrent oblationes super altari: et vt libarent vinum super oblationes. et vnde erat illis vinum ad libandum? non[n]e ipsi morabantur in deserto loco qui non est aptus ad seminandum? neque etiam erant ibi ficus neque vite neque malogranata. sed ibant ad vineas engadi: et accipiebant inde botros vuarum: et exprimebant ex eis vinum: et libabant ex illo super altare quartam partem hin super singulos arietes.

15 add. Ecce tu pulchra es. Quando faciebant filij Israel voluntatem regis sui: ipse in verbo suo laudabat eos in consistorio angelorum sanctorum: et dicebat quam pulchra sunt opera

12 celo por caelo; susciperet por susciperet; abcise por abscisae; saphiro 1.ª m., 2.ª m. sapphiro; glorie por gloriae; precepta por praecepta; fetida por foetida; fetidi por foetidi; lepre por leprae.
13 mirrhe por mirrhae; morie por moriae (Walton: Moriah).
14 agrauate por aggravatae; tabule por tabulae; confracte por confractae; celum por caelum; preceptum por praeceptum: vasa 2.ª m., la 1.ª m. vassa.
15 cetus por coetus; tue por tuae; columbe por columbae.

tua filia mea dilecta mea cetus Israel in tempore quo facis voluntatem meam: et laboras in verbis legis: et quam recta sunt opera tua et occupationes tue sicut pullorum columbe qui mundi sunt vt offerantur super altari meo.

16 add. Ecce tu pulcher es dilecte mi. Respondit cetus Israel coram dominatore seculi: et ita ait. quam pulchra est maiestas sanctitatis tue: quoniam in tempore quo tu habitas inter nos: et succipis voluntarle orationes nostras: et in tempore quo tu habitas in lectulis nostris filij nostri multi sunt super terram: et nos crescimus: et multiplicamur sicut arbor quae plantata est iuxta fontem aquarum cuius folium pulchrum est: et fructus eius multus.

17 add. Tigna domorum nostrarum. Dixit salomon propheta. quam pulchra est domus sanctuarii domini: que edificata est per manus meas ex lignis cedrinis: sed magis pulchra est domus sanctuarij que edificanda est in diebus regis messie cuius trabes erunt ex cedris qui sunt in paradiso voluptatis: et contignatio eius erit ex abietibus et arteutinis et pinis.

2,1 add. Ego flos. Dixit cetus Israel: in tempore quo dominator seculi habitare facit maiestatem suam inter me: ego comparata sum lilio viridi quod est in paradiso voluptatis: et opera mea pulchra sunt sicut rosa quae est in valle paradisi voluptatis.

2 add. Sicut lilium. In tempore autem quo ego declino a vijs que recte sunt coram eo: et ipse aufert maiestatem sanctitatis sue a me ego comparata sum rose que germinatur inter spinas quae pungunt folia eius et scindunt ea: sic ego sum compuncta et scisa propter pessimas impositiones in captiuitate inter prouincias populorum.

3 add. Sicut malus. ecce sicut pulchra est et laudabilis malus citreus inter arbores infructuosas et omnis seculus cognoscit illam: ita dominator seculi fuit pulcher et laudabilis inter angelos: in tempore quo reuelatus fuit super monte sinai in tem-

---

16 cetus por coetus; tue por tuae; succipis por suscipis.
17 que por quae (bis); edificata por aedificata; magis pulchra (Walton: pulchrior: más rectamente).

2,1 cetus por coetus.
2 que recte por quae rectae; sue por suae; rose que por rosae quae; scisa por scissa; omnis seculus (sic): Walton: totus mundus.
3 quo reuelatus: quo marginal con signo de inclusión; super monte (Walton: in monte); guturi por gutturi; premia por praemia; preceptorum por praeceptorum.

pore quo dedit legem populo suo: in illo tempore in vmbra maiestatis eius desideraui habitare: et verba legis eius dultia fuerunt guturi meo: et premia preceptorum eius seruantur mihi in seculo venturo.

4 add. Introduxit me. Dixit cetus Israel: introduxit me dominus in domum gimnasii doctrine montis sinai vt discerem legem ex ore moisi scribe magni et vexilum preceptorum eius succepi super me in dilectione: et dixi omnia quae praecepit dominus faciam et audiam.

5 add. fulcite me. et in tempore quo audiui vocem eius qui loquebatur de medio flaminis et ignis conmota sum et contremui atque reuersa sum retrorsum propter tremorem. tunc accessi ad moisem et aaron: et dixi ad eos. succipite vos vocem sermonis illius sancti et benedicti de medio ignis: et introducite me in domum doctrine: et substentate me verbis legis in quibus suaue sit seculum: et imponite super ceruicem meam interpretationem verborum sanctorum quia dulcia sunt guturi meo sicut poma paradisi voluptatis: et laborabo in eis si forte sanabor in eis: quia langueo amore.

6 add. Leua eius. Quando populus domus Israel ambulabat per desertum e rant quatuor nubes glorie circumdantes eos per quatuor ventos mundi vt non dominaretur in eis estas et sol neque pluuia neque grando: et vna nubis erat sub eis que supportabat eos: sicut portat nuctritius infantem in sinu suo. et vna nubis currebat ante eos itinere trium dierum vt humiliaret montes et vt subleuaret valles: et occidebat omnes serpentes ignitos et scorpiones qui sunt in deserto: et explorabat eis locum decentem ad manendum pro eo quod laborabant in doctrina legis que data fuit eis manu dextera domini.

7 add. Adiuro vos. Post hec dictum fuit moisi in prophetia a facie domini vt mitteret nuntios ad explorandam terram chanaan. et quando reuersi sunt exploratores detraxerunt terre Israel: et demorati sunt quadraginta annis in deserto. apperuit moises magister Israel os suum: et sic ait. adiuro te eccle-

4 cetus por coetus; gimnasii por gymnasii; doctrine por doctrinae; scribe por scribae; vexilum por vexillum; preceptorum por praeceptorum; succepi por suscepi.

5 flaminis et ignis (Walton: flammae ignis); moisem (sic 1.ª m.), 2.ª m. moisen; succipite por suscipite; doctrine por doctrinae; substentate por sustentate; guturi por gutturi.

6 glorie por gloriae; estas 1.ª m., estus 2.ª m. (Walton: aestus); que por quae; nuctritius por nutritius; que por quae.

7 hec por haec; terre por terrae (bis); antequam peruenisset terminus redemptionis (Walton: antequam pervenisset finis): de hecho en arameo solamente A. de Z. pone qiṣa'.

sia Israel in domino exercituum et in fortissimis terre Israel ne superbientes ascendatis ad terram chanaan donec sit voluntas a facie domini et consumatur omnis generatio virorum bellatorum: et moriantur de medio castrorum. sicut superbierunt fratres vestri filij ephraim qui egressi sunt antequam peruenisset terminus redemptionis per triginta annos: et ceciderunt in manu philistinorum qui habitabant in geth: et occiderunt eos: sed spectate vsque ad tempus quadraginta annorum et postea ingredientur filii vestri: et possidebunt eam.

8 add. Vox dilecti mei. Dixit salomon rex in tempore in quo habitabat populus domus Israel in egipto ascendit clamor eorum ad celos excelsos. tunc reuelata est gloria domini moisi super montem oreb: et misit eum in egiptum vt redimeret eos: et vt educeret eos de medio tribulationis subiectionis egiptiorum: et abreuiauit tempus redemptionis propter merita patruum qui comparati sunt montibus et diminuit de tempore seruitutis centum nonaginta annos propter iustitiam matruum que comparate sunt collibus.

9 add. Similis est. Dixit cetus Israel: in tempore quo reuelata est gloria domini in egipto in nocte phase: et occidit omnem primogenitum: ascendit super fulgur velocissimum: et cucurrit sicut caprea et sicut hinulus ceruorum: et protexit super domus quas (vt) protexit et stetit post tergum: et perspexit per fenestras: et aspexit per cancellos: et vidit sanguinem victime phase et sanguinem circumcisionis qui impresus erat in portis: et contemplatus est de celis excelsis et vidit populum suum qui comedebat victimam solemnem phase assam igni cum intestinis et lactucis agrestibus et azimis et perpercit eis: et non dedit potestatem angelo vt disperderet eos.

10 add. Respondit dilectus meus. Et in tempore matutino respondit dilectus meus: et dixit mihi surge tibi cetus Israel dilecta mea ab initio et pulchra operibus vade egredere de subiectione egiptiorum.

11 add. Quoniam ecce hiems. Quoniam ecce tempus hubiectionis quod simile est hiemi cesauit: et anni quos dixi abrahe inter diuisiones abreuiati sunt et dominium egiptiorum quod com-

---

8 egipto por Aegypto; celos por caelos; que comparate por quae comparatae.

9 cetus por coetus; egipto por Aegypto; caprea, 2.ª m. capra; et protexit super domus ut (1.ª m.), quas (2.ª m.): Walton: et protexit domus in quibus eramus; victime por victimae; celis por caelis; azimis por azymis.

10 cetus por coetus; egiptiorum por Aegyptiorum.

11 cesauit por cessauit; abrahe por Abrahae; egiptiorum por Aegyptiorum; pluuie continue por pluuiae continuae.

paratum est pluuie continue transiuit: et abijt: et non addes vltra videre eos vsque in seculum.

12 add. Flores. moises autem et aaron qui comparati sunt ramis palmarum apparuerunt vt facerent mirabilia in terra egipti: et tempus putationis primogenitorum aduenit et vox spiritus sancti et redemptionis quam dixi abrahe patri vestro. Jam enim audistis quomodo dixerim ei: et etiam populo cui seruituri sunt iudicabo ego: et postea egredietur cum substantia magna: et nunc volo facere quod iuraui ei in verbo meo.

13 add. Ficus. Cetus Israel que comparata est precocibus ficubus apperuit os suum: et dixit canticum super mare rubrum: et etiam pueri et infantes laudauerunt dominatorem seculi linguis suis. Illico dixit eis dominator seculi. surge tibi cetus Israel dilecta mea et formosa mea: evade tibi hinc ad terram quam iuraui patribus tuis.

14 add. Columba mea. Quando persecutus est pharao impius post populum domus Israel erat cetus Israel similis columbe que clausa est in foraminibus petre: quam serpens tribulat intrinsecus: et accipiter tribulat eam extrinsecus: sic erat cetus Israel clausa a quatuor partibus mundi: quoniam ante eos erat mare: et post eos persequebatur inimicus: et a duobus lateribus eorum erant deserta plena serpentibus ignitis qui mordebant et occidebant veneno suo filios hominum. Illico apperuit os suum in oratione coram domino: et descendit vox de celis excelsis: et sic ait. tu cetus Israel que comparata es columbe munde: et ocultata es in clausura foraminum petre et in abs[c]onditis macerie: ostende mihi aspectum tuum et opera tua recta: fac me audire vocem tuam: quoniam vox tua suauis est in oratione in domo sanctuarij modici: et aspectus tuus pulcher in operibus bonis.

15 add. Capite nobis. Posteaquam transierunt mare murmurati sunt propter aquas: et venit contra eos amalech impius qui obseruauit eis inimicitiam propter primogenita quae tulit Jacob ab esau: et venit vt pugnaret contra Israel eo quod cesauerunt a verbis legis: et amalech impius furabatur de sub alis

---

12 egipti por Aegypti; abrahe por Abrahae.

13 cetus por coetus (bis); que por quae; e vade (sic), Walton simplemente: vade.

14 cetus por coetus (tria); columbe que por columbae quae; petre por petrae; accipiter tribulat: Walton: accipiter coarctat; celis por caelis; que por quae; columbe munde por columbae mundae; petre por petrae; abconditis (sic); macerie por maceriae.

15 glorie por gloriae; eo quod erat in manibus eorum idolum mihee: Walton: quod esset in manibus eorum simulacrum Michah; condenatus por condemnatus; vinee por vineae; nisi affuissent: Walton: nisi adfuissent; bone por bonae.

nubium glorie animas de tribu dan: et occidebat eas eo quod erat in manibus eorum idolum mihee. In illo tempore condenatus est populus domus Israel qui comparatus est vinee vt disperderetur: nisi affuissent iusti generationis illius: qui comparati sunt dulcedini bone.

16 add. Dilectus meus mihi. In illo tempore conuersi sunt in penitentia: et stetit moises propheta: et orauit coram domino et josue minister eius accintus est: et egressus est de sub alis nubium glorie et cum eo viri iusti qui similes sunt rose in operibus suis; et iniit prelium contra amalech: et confregerunt illum et populum eius in nomine domini qui occidit: et contriuit eos in ore gladij.

17 add. Donec aspiret. Et post paucos dies fecerunt filij Israel vitulum: et sublate sunt nubes glorie que obumbrabant eos: et remanserunt discooperti: et deposuerunt ornamentum armorum suorum in quibus sculptum erat nomen magnum expositum in septuaginta nominibus: et voluit dominus dispersdere eos: nisi quod fuit memoria coram eo iuramenti sui quod iurauit in verbo suo abraham Isac et Jacob qui erant velocissimi in seruitute eius sicut caprea et sicut hinulus ceruorum: et etiam recordatus est oblationis qua obtulit abraham Isaac filium suum in monte moria: et ante hoc obtulit illic oblationem suam: et diuisit eam equaliter.

3,1 add. Super lectulo meo. Et quando vidit populus domus Israel quod sublate essent nubes glorie ab eis: et corona sanctitatis quae data fuit eis in sinai ablata esset ab eis remanserunt contenebrati sicut nox: et quesierunt coronam sanctitatis quae sublata fuerat ab eis: et non inuenerunt illam.

2 add. Consurgam nunc. Dixerunt filij Israel ad inuicem: surgamus et eamus: et circumdemus tabernaculum federis quod extendit moises extra castra: et queramus doctrinam a facie dómini et maiestatem sanctam quae sublata est a nobis. et circundederunt per ciuitatem et per plateas et per vicos: et non inuenerunt eam.

3 add. Inuenerunt me. Inuenerunt me moises et aaron et leuite obseruantes custodiam tabernaculi federis qui circuibant illud

---

1,16 penitentia por poenitentia; accintus por accinctus; glorie por gloriae; rose por rosae; prelium por proelium.
17 sublate por sublatae; glorie que por gloriae quae; Isac por Isaac.

3,1 sublate por sublatae; glorie por gloriae; quesierunt por quaesierunt.
2 federis por foederis; queramus por quaeramus.
3 leuite por Levitae; federis por foederis; glorie por gloriae; que por quae; celos por caelos.

per gyrum: et interrogaui eos de maiestate glorie domini que sublata fuerat a me. respondit moises princeps Israel: et sic ait. ascendam ad celos excelsos: et orabo coram domino: si forte placabitur super peccata vestra et habitare faciet maiestatem suam inter vos sicut antea.

4 add. Quasi paululum. Quasi paululum et modicum fuit: et reuersus est dominus ab ira furoris sui: et precepit dominus moisi prophete vt faceret tabernaculum federis et arcam: et collocauit maiestatem suam in medio eius: et populus domus Israel offerebant oblationes suas: et laborabant in verbis legis in cenaculo domus doctrine moisi magistri eorum et in cubiculo Josue filij nun ministri eius.

5 add. adiuro vos. Quando audierunt septem populi quod filij Israel possessuri erant terram eorum surrexerunt simul: et succiderunt arbores: et obturauerunt fontes aquarum et destruxerunt vrbes suas: et fugerunt. Dixit ille sanctus et benedictus moisi prophete, ego iuraui per verbum meum patribus istorum vt introducerem filios eorum in possessionem terre fluentis lacte et melle: quomodo ergo introducam filios eorum in terram desertam et vacuam? Nunc autem ego retinebo eos quadraginta annis in deserto: et erit lex mea suauis in corporibus eorum: et illi populi impij edificabunt quod destruxerant. tunc dixit moises filijs Israel adiuro vos cetus Israel per dominum exercituum et per fortes terre Israel ne superbe contendatis vt ascendatis in terram chananeorum donec impleantur quadraginta anni: et sit voluntas coram domino vt tradat habitatores terre in manus vestras: et transibitis iordanem: et erit terra subiecta coram vobis.

6 Add. Que est ista? Quando ascenderunt filij Israel de deserto et transierunt iordanem cum iosue filio nun: dixerunt populi terre. que est ista gens electa quae ascendit de deserto suffumigata ab incensu aromathum et adiuta propter meritum abrahe qui seruiuit: et orauit coram domino in monte morie: et ornata oleo vntionis propter iustitiam Isac qui ligatus fuit in loco domus sanctuarii: qui vocatus est mons thuris: et fuerunt ei mirabilia propter misericordiam Jacob cum quo luctatus est

4 precepit por praecepit; prophete por prophetae; federis or foederis; et laborabant: et: interlineal con signo de inclusión (Walton: et navabant); cenaculo or coenaculo; doctrine por doctrinae.

5 prophete por prophetae; terre por terrae; edificabunt por aedificabunt; cetus por coetus; terre por terrae (bis); chananeorum por Chananaerum.

6 Que por quae (bis); terre por terrae; abrahe por Abrahae; morie por Moriae (Walton: Moriah); vntionis por vnctionis; Isac por Isaac.

vir vsque ad ascensum aurore: et preualuit: et liberatus est ipse et duodecim tribus eius.

7 add. En lectulus. Quando edificauit salomon Rex Israel domum sanctuarij domini in hierusalem: dixit dominus in verbo suo. quam pulchra est domus sanctuarii hec quae edificata est per manus salomonis filij dauid: et quam pulchri sunt sacerdotes in tempore quo extendunt manus suas et stant in choro suo et benedicunt populo domus Israel in sexaginta litteris quae tradidi moisi magistro eorum: et illa benedictio circumdat eos sicut murus excelsus et fortis: et in ea preualent et prosperantur omnes fortes Israel.

8 add. Omnes tenentes. Sacerdotes autem et leuite et omnes tribus Israel vniversi tenent verba legis que comparantur gladio: et diceptant et disputant in eis sicut fortes docti in bello: et super vnoquoque eorum signata est circumcisio in carne sua sicut signata fuit in carne abrahe patris eorum: et preualent et confortantur in ea sicut fortis qui accintus est gladio super femur suum: et ideo non timent a demonibus et latronibus qui ambulant in nocte.

9 add. Ferculum. Templum sanctuarij edificauit sibi rex salomon de lignis cedrinis et abienis et pinis qui adducuntur de libano: et operuit illud auro purissimo.

10 add. Colunas eius. et posteaquam consumauit illud posuit in medio eius arcam testimonij que erat columna seculi: et in medio eius erant due tabule lapidee quas reposuit ibi moises in oreb que erant preciosiores argento purgato et pulchriores auro optimo: et extendit et obumbrauit super eam velum iacintinum et purpureum: et inter cherubim que erant super propiciatorium residebat maiestas domini qui habitare fecit nomen suum in hierusalem magis quam in omnibus vrbibus terre Israel.

11 add. egredimini. Quando venit Salomon rex vt faceret dedicationem domus sanctuarii preco egressus est infortitudine: et sic ait. egredimini et videte habitatores prouinciarum terre Israel et populus sion diadema et coronam qua coronauerunt popu-

---

7 hec por haec; edificata por aedificata; choro: "h" interlineal; in sexaginta litteris quae tradidi moisi magistro eorum: Walton: in sexagiñta signis quae tradita sunt moisi magistro eorum.

8 leuite por Levitae; que por quae; diceptant: Walton: ponderant; abrahe por Abrahae; accintus por accinctus.

9 edificauit por aedificauit; abienis: "s" interlineal (Walton: arecuthinis).

10 Colunas por columnas; que por quae (tria); due tabule lapidee por duae tabulae lapideae; iacintinum por hyacinthinum; terre por terrae.

11 preco por praeco; terre por terrae; lectitia por laetitia; solenitatis por solemnitatis; quattuordecim: escribe 4.º decim.

lus domus Israel regem salomonem in die dedicationis domus sanctuarij: et letamini in lectitia solenitatis tabernaculorum quam fecit salomon rex in tempore illo quattuordecim diebus.

4,1 add. ecce tu pulchra est. Et in illo die obtulit salomon rex mille holocausta super altare: et succepta est cum beneplacito oblatio eius coram domino. Irruit vox de celis: et sic ait. quam pulchra est cetus Israel et quam pulchri sunt principes congregationis et sapientes habitantes in concilio: quia ipsi illuminant populum domus Israel et similes sunt pullis filijs columbe: et etiam reliqui filij congregationis Israel et populus terre sunt iusti sicut filij Jaçob qui collegerunt lapides: et fecerunt aceruum in monte galaad.

2 add. Dentes tui. Quam pulchri sunt sacerdotes et leuite qui offerunt oblationes tuas et comedunt carnes sanctificatas et decimas et primicias: et mundi sunt ab omni violentia et rapina sicut erant greges ouium Jacob in tempore quo tondebantur et ascendebant de torrente Jaboc in quibus non erat violentia et rapina: et omnes similes erant ad inuicem: et pariebant gemellos in omni tempore: et sterilis et orbata non erat in eis.

3 add. Sicut vitta. Et labia sacerdotis magni deprecabantur in oratione in die propiciationis coram domino: et verba eius auertebant peccata Israel: que similia erant vitte coccinee: et dealbabant ea sicut lanam mundam: et Rex qui erat princeps eorum plenus erat preceptis sicut malogranatum: exceptis prepositis et principibus qui accedunt ad regem qui sunt iusti in quibus non est quicumque mali.

4 add. Quasi turris dauid. Et princeps scole qui erat magister tuus fortis in iustitia: et magister operum bonorum sicut dauid rex Israel: et per verbum oris eius edificatur seculum et in doctrina legis in qua laborabat confidebat populus domus Israel: et vincebant in bello: quasi essent tenentes in manibus suis omnia genera armorum fortium.

5 add. Duo vbera tua. Duo saluatores tui qui futuri sunt vt saluent te: videlicet messias filius dauid: et messias filius ephra-

4,1 succepta por suscepta; celis por caelis; celus por coetus; columbe por columbae; terre por terrae.

2 leuite por Leuitae.

3 que por quae; vitte coccinee por vittae coccineae; preceptis por praeceptis; prepositis por praepositis.

4 scole por scholae; edificatur por aedificatur; laborabat: 1.ª m. laborat, laborabat 2.ª m. interlineal con signo de inclusión; Walton: laborabat.

5 hinullis: Walton: hinnulis (Gaffiot: hinnulis); capree por capreae; mana por manna; marie por Mariae (Walton: Miriam).

im similes sunt moisi et aaron filijs jocabed: qui comparati sunt duobus hinullis gemelis capree: et pascebant populum domus Israel per merita sua quadraginta annis in deserto in mana et auibus pinguibus et aqua putei marie.

6 add. Donec spiret dies. Et omni tempore quo populus domus Israel tenebat in manibus suis consuetudinem patrum suorum iustorum: fugiebant demones et predones et volucres et estus de medio eorum eo quod erat maiestas glorie domini habitans domo sanctuarij quae edificata est in monte morie: et omnes demones et nocentes fugiebant ab odore incensi aromathum.

7 add. Tota pulchra es. Et in tempore quo populus domus Israel faciunt voluntatem dominatoris seculi laudat eos in celis excelsis et sic dicit: tota pulchra es cetus Israel: et macula non est in te.

8 add. Veni de libano. Dixit dominus in verbo suo. mecum habitabis cetus Israel: que similis es sponse quae honesta est: et mecum ingredieris in domum sanctuarii: et offerent tibi munus principes populis qui habitant in amana: et qui morantur in vertice montis niuis et gentes qui sunt in hermon: et offerent tibi tributa habitatores ciuitatum fortium qui sunt robusti sicut leones: et munus ab vrbibus montium qui sunt fortiores leopardis.

9 add. Vulnerasti cor meum. affixus est in tabula cordis mei amor tuus soror mea cetus Israel: quae comparata es sponse quae est honesta: affixa est tabula cordis mei dilectio minimi filiorum tuorum qui est iustus sicut vnus de principibus concilij et sicut vnus ex regibus domus Juda: super eius collum positum est diadema regni.

10 add. Quam pulchre sunt. Quam pulchre sunt super me dilectiones tue soror mea cetus Israel quae comparata es sponse: quam bona est super me dilectio tua magis quam septuaginta nationum: et nomen bonum iustorum aromathizat: et melius est omnibus aromathibus eorum.

11 add. Fauus distilans. Et in tempore quo orant sacerdotes in atrio sanctuarij: labia eorum stilant fauum mellis: et lingua

---

6 predones por praedones: A. de Z.: predones et volucres et estus de medio eorum: Walton: demones (spiritus) tenebriores et matutini ac meridiani (daemones) de medio eorum.
glorie por gloriae; edificata por aedificata; morie por Moriae (Walton: Moriah).

4,7 celis por caelis; cetus por coetus.

8 cetus por coetus; que por quae; sponse por sponsae.

9 cetus por coetus; sponse por sponsae.

10 pulchre por pulchrae (bis); tue por tuae; cetus por coetus; sponse por sponsae (Walton: † pudicae).

11 stilant por stillant.

tua sponsa honesta loquetur cantica et laudes dulces sicut lac et mel: et odor vestimentorum sacerdotum tuorum sicut odor aromathis libani.

12 add. Hortus conclusus. Et mulieres tue quae nupte sunt viris honestis sicut sponsa honesta et sicut hortus voluptatis ad quem nullus vix habet licentiam introeundi nisi justi quorum anime inmittuntur illuc per manus angelorum: et virgines tue abscondite sunt et recondite in penetralibus: et signate sunt sicut fons aquarum viuentium quae egrediuntur de sub radicibus arboris vite: et diuiditur in quatuor capita fluminum: et nisi esset signatus in nomine magno et sancto egrederetur et flueret: et inundaret vniuersum mundum.

13 add. Emisiones tue. Juuenes autem tui pleni sunt preceptis sicut malogranata: et diligunt vxores suas: et generant filios iustos similes eis :et ideo odor eorum sicut aromatha optima horti voluptatis et sicut cipri cum nardo.

14 add. nardus et crocus. Nardus et crocus et calamus aromaticus et cinamomum cum omnibus lignis thuris: mirrha munda et ligna aloes cum omnibus specubus laudabilium aromathum.

15 add. Fons hortorum. Et aquae siloe que ducuntur in quiete cum reliquis aquis que defluunt de libano vt irrigent terram Israel eoque laborant in verbis legis que comparantur puteo aquarum viuentium: et propter libationem aquarum que libantur super altare in domo sanctuarij que edificata est in hierusalem que vocatur libanus.

16 add. Expergiscere. Et in latere aquilonari erat mensa et super ea duodecim panes facierum (M: propositionum): et in latere australi erat candelabrum ad illuminandum: et super altari offerebant sacerdotes oblationes: et adolebant super illo incensum aromathum.

5,1 Dixit cetus Israel ingrediatur deus meus dilectus meus in domum sanctuarij sui: et suscipiat voluntarie oblationes populi sui.

---

12 tue por tuae (bis); nupte por nuptae; anime por animae; inmittuntur (Walton: mittuntur); abscondite por absconditae; recondite por reconditae; signate por signatae; vite por vitae.

13 tue por tuae; preceptis por praeceptis.

14 crocus; la 2.ª m. escribe en el margen superior crocus, la 1.ª escribió algo que no se puede leer.

15 aque por aquae; que por quae.

5,1 cetus por coetus (bis); edificasti por aedificasti; sponse honeste por sponsae honestae; succipe por suscipe; celis por caelis; succepta por suscepta; precepta por praecepta; deletabimini (Walton: delectamini).

add. Veni. Dixit ille sanctus et benedictus populo suo domui Israel. ingressus sum domum sanctuarij mei quam edificasti mihi soror mea cetus Israel que comparata es sponse honeste: et habitare feci maiestatem meam in medio tui. succipe voluntarie incensum aromathum tuorum quod fecisti nomini meo. misi ignem de celis: et consumpsit holocausta et victimas sanctificatas. succepta est voluntarie coram me libatio vini antiqui et rubicundi et vini albi quod liuauerunt sacerdotes super altare. Nunc autem venite sacerdotes diligentes precepta mea. comedite quod relictum est de oblationibus: et deletabimini bonis quae praeparata sunt vobis.

2 add. Ego dormio. Post omnia verba hec peccauerunt populus domus Israel: et tradidit eos dominus in manum nabuchodonosor regis babilonis: et adduxit eos in captiuitatem: et erant similes in captiuitate sua viro dormienti qui non potest expergisci de somno suo: et vox spiritus sancti admonebat eos per manus prophetarum: et excitabat eos de somno cordis eorum: respondit dominator totius seculi: et sic ait. Conuertere ad penitentiam: apperi os tuum: et exulta: et lauda me soror mea dilecta mea cetus Israel quae comparata es columbe in perfectione operum tuorum: quoniam capili capitis mei pleni sunt lachrimis tuis sicut vir cuius capili capitis intinguntur de rore celi: et cincinus verticis mei sicut cincinus verticis viri pleni gutis roris quae descendunt in nocte.

3 add. Spoliaui tunicam meam. Respondit cetus Israel: et dixit in conspectu prophetarum. ecce iam abstuli a me iugum preceptorum: et seruiui idolis populorum quomodo ergo erit mihi facies vt conuertam ad eum? Respondit eis dominator seculi per manum prophetarum. ego quoque abstuli maiestatem meam de medio tui: et quomodo conuertar? tu autem fecisti opera mala.

4 add. Dilectus meus. Quando manifestum fuit coram domino quod populus domus Israel nolebant peniteri et conuerti ad eum: extendit plagam fortitudinis sue contra tribum ruben et gad et dimidiam tribum manase que erant trans iordanem: et

---

2 hec por haec; babilonis por Babylonis; captivitate (Walton: captivitatem); converte 1.ª m., 2.ª m. añade interlinealmente con signo de inclusión "re"; cetus por coetus; columbe por columbae; capili por capilli (bis); celi por caeli; cincinus por cincinnus (bis); verticis (Walton: caesariei); gutis por guttis; roris (Walton: pluviae).

3 cetus por coetus; preceptorum por praeceptorum.

4 peniteri por poeniteri (Walton: poenitentiam agere); sue por suae; que por quae; asiriorum por Assyriorum; lalach (Walton: Lachlach); romelie por Romeliae; euolute por euolutate (Walton: revolutae).

tradidit eos in manus senacherib regis asiriorum: et transtulit eos in lalach et chabor fluuios gozan et ciuitate medorum: et tulit ab eis vitulum conflatilem quem posuerat jeroboam impius in lessem dan quae vocata est pameias in diebus phacee filij romelie quando audiui ego miserationes mee euolute sunt super eos.

5 add. Surrexi. Cum autem preualuit contra me plaga fortitudinis domini obstupui propter opera mea: et sacerdotes obtulerunt oblationes: et adolerunt incensum aromathum et non fuit acceptum cum beneplacito: quoniam dominator seculi clausit portas penitentie in conspectu meo.

6 add. Apperui. Dixit cetus Israel volui querere doctrinam a facie domini: ipse autem abstulit maiestatem suam de medio mei et anima mea desiderauit vocem verborum eius quaesiui maiestatem glorie eius: et non inueni: oraui coram eo: et ipse obumbrauit celos nubibus: et non succepit orationem meam.

7 add. Inuenerunt me. Comprehenderunt me chaldei qui custodiebant vias et obsidebant in circuitu contra ciuitatem hierusalem: quosdam meorum occiderunt gladio: et quosdam meorum duxerunt in captiuitatem. tulerunt torquem auream sedechie regis iuda de collo eius: et duxerunt eum in rebla: et excecauerunt oculos eius populi babilonis qui obsidebant aduersus ciuitatem et custodiebant muros.

8 add. adiuro vos. Dixit cetus Israel. adiuro vos. prophete per decretum verbi domini quasi reuelatum fuerit vobis misericors annuntietis coram eo quia amore miserationis eius ego langueo.

9 add. Qualis dilectus tuus? Responderunt prophete: et dixerunt domui Israel. qualis est deus quem tu vis colere cetus Israel que pulchra es super omnes populos? Qualis est deus quem tu vis timere quia sic adiurasti nos?

10 add. Dilectus meus. Tunc cepit cetus Israel narrare laudes dominatoris seculi: et sic ait: Illi deo volo seruire qui amictus est per diem stola alba sicut nix: et occupatur in viginti qua-

5 penitentie por poenitentiae.
6 cetus por coetus; querere por quaerere; glorie por gloriae; celos por caelos; succepit por suscepit.
7 chaldei por chaldaei; sedechie por Sedechiae; rebla: aunque A. de Z. en el arameo vocaliza Ribla (= Walton); babilonis por Babylonis.
8 prophete por prophetae; misericors: Walton: misericors vester.
9 prophete por prophetae; cetus por coetus; que por quae.
10 cepit por coepit; cetus por coetus; glorie por gloriae; vultus: interlineal con signo de inclusión en el texto; sapientie por sapientiae; opiniones (sic): Walton: opinionis; inouat por innovat; vexillus por vexillum; cetum por coetum; milium por millium (Walton: mille millium); coram me (Walton: coram eo: correcto; A. de Z. no se acomoda a su texto arameo).

tuor libris legis et verbis prophetarum et agiographis et in nocte occupatur in sexaginta ordinibus lectionis: et splendor glorie vultus eius lucet sicut ignis propter multitudinem sapientie et opiniones et sensus nouos quos ipse inouat quotidie: et futurus est vt manifestet eos populo suo in die magno: et vexilus eius erit super me cetus milium angelorum qui ministrant coram eo.

11 add. Caput eius. Lex eius que desiderabilis est super aurum et obrizum et verba que in ea sunt coaceruata et eloquia et precepta custodientibus ea sunt alba sicut nix. his autem qui non custodiunt ea: sunt nigra sicut ale corui.

12 add. oculi eius. Oculi eius contemplantur semper super hierusalem vt benefaciat ei: et benedicat ei a principio anni vsque ad finem eius. sicut columbe qui stant et aspciunt ad exitum aquarum propter meritum eorum qui habitant in concilio qui laborant in lege: et illuminant iudicium vt sit lene sicut lac: et habitant in domo doctrine: et disceptant in iudicio donec consumant vt iustificent et vt condemnent.

13 add. Maxille eius. Due tabule lapidee quas dedit populo suo scripte erant decem lineis similibus lineis horti aromathum que germinant acutissimos sensus et suaues sicut hortus germinat aromatha et labia sapientum eius qui laborant in lege eius humida et suauia sunt ex omni parte et eloquium oris eorum sicut mirrha electa.

14 add. manus eius. et nomina duodecim tribus jacob serui eius disposita erant per circuitum in lamina corone auree sancte sculpta in duodecim margaritis cum tribus nominibus patruum videlicet abraham Isac et Jacob. Ruben sculptus erat in lapide sardio. simeon sculptus erat in lapide topacio. leui sculptus erat in sapphiro. Juda scultus erat in carbunclo. Isacar sculptus erat in smeragdo. zabulon sculptus erat in iaspe. Dan sculptus erat in ligurio. neptalim sculptus erat in achate. gad sculptus erat in ametisto. Asser sculptus erat in chrisolito. Joseph sculptus

---

5,11 que por quae (bis); precepta por praecepta; ale por alae.

12 columbe por columbae; doctrine por doctrinae; consumant (Walton: consumment).

13 Maxille por Maxillae; due tabule lapidee por duae tabulae lapideae; scripte por scriptae; que por quae.

14 et nomina: no está en el arameo de A. de Z., ni tampoco en texto o traducción de Walton; corone auree sancte por coronae aureae sanctae; duodecime margaritis hanc (?) cf. Exod. 29.; cum tribus nominibus patruum: Walton: cum tribus patribus mundi (Walton correcto en el texto; tanto A. de Z. como Walton tienen el mismo texto arameo); Isac por Isaac; saphiro, añade una nueva "p" interlineal; scultus por sculptus; celestibus por caelestibus; politi: Walton: lampas; gemme por gemmae.

erat in onichino. Berniamin sculptus erat in berillo qui similes erant duodecim signis celestibus et lucidi in operibus suis sicut politi et lucidi dentes elephantis et splendentes sicut gemme.

15 add. femora eius. Justi autem eius sunt columne seculi et basses super substentacula auri optimi qui sunt verba legis in quibus laborant et corripiunt populum domus Israel vt faciat voluntatem eius et ipse impletur super eos miserationibus sicut senis: et dealbat peccata domus Israel sicut niuem albam et paratus est vt faciat victorias in bello contra populos qui transgediuntur verbum eius sicut iuuenis fortis qui robustus est sicut cedri.

16 add. Gutur eius. Verba guturis eius dultia sunt sicut mel et omnia precepta eius desiderabilia sapientibus eius super aurum et argentum. hec est laus dei dilecti mei: et hec est fortitudo virtutis domini mei dilecti mei o prophete qui prophetatis in hierusalem.

17 add. Quod abijt. Responderunt prophete: et ita dixerunt. Jam audite sunt laudes domini ex ore cetus Israel. propter quod peccatum sublata est de medio tui maiestas domini o tu que pulchra es in operibus tuis super omnes nationes ad quem locum declinauit dilectus tuus quando eleuatus est de sanctuario tuo? Dixit cetus Israel propter peccata et rebelliones et tradictionem que inuente sunt in me. Dixerunt prophete. nunc conuertere ad penitentiam: et surgamus tu et nos: et oremus coram eo: et queramus misercordiam tecum.

6,1 add. Dilectus meus. dominator autem seculi succepit voluntarie orationes eorum: et descendit in babilonem ad sapientes concilij: et dedit populo suo requiem: et eduxit eos de captiuitate eorum per manum cyri et esdre et neemie et zorobabel et seniorum iudeorum: et edificauerunt sanctuarium eius: et constituerunt sacerdotes super oblationes et leuitas per ordines verbi sanctuarij: et misit ignem de celis: et succepit voluntarie oblationem et incensum aromathum. et sicut vir qui nutrit

15 columne por columnae; basses por bases.

16 gutur por guttur; guturis por gutturis; dultia por dulcia; precepta por praecepta; hec por haec (bis); prophete por prophetae; qui prophetant: Walton: prophetantes.

17 prophete por prophetae (bis); audite por auditae; cetus por coetus (bis); que por quae (bis); tradictionem: Walton: proditionem; inuente por inuentae; penitentiam por poenitentiam; queramus por quaeramus.

6,1 succepit por suscepit; babilonem por Babylonem; esdre et neemie por Esdrae et Nehemiae; iudeorum por iudaeorum; edificauerunt por aedificauerunt; celis por caelis; succepit por suscepit; babilonia por Babylonia.

filium suum dilectum in delitiis ita delicate nutriuit eos. et sicut vir qui colligit rosas de conuallibus ita congregauit eos de babilonia.

2 add. ego dilecto meo. et in illo die ego seruiui domino meo dilecto meo: et dilectus meus habitare fecit maiestatem suam in medio mei: et nutriuit me in delitijs.

3 add. Pulchra es amica mea. Dixit dominus in verbo suo. quam pulchra es dilecta mea in tempore quo vis facere voluntatem meam: pulchra est domus sanctuarij quam edificasti mihi in sanctuario primo: quam edificauit mihi salomon rex hierusalem: et terror tuus fuit super omnes populos in die quo ambulauerunt quatuor vexilla tua per desertum.

4 add. auerte oculos tuos. Sederunt magistri tui sapientes congregationis magne in circuiti in conspectu meo. Ipsi enim consulebant me in captiuitate: et constituebant gimnasium doc-doctrine legis mee. Reliqui autem populi tuo et populus terre iustificauerunt me in verbo oris sui sicut filii Jacob qui collexerunt lapides: et fecerunt aceruum in monte galaad.

5 add. dentes tui. Sacerdotes autem et leuite qui comedunt oblationes tuas et decimas sanctificatas et primicias mundi sunt ab omni violentia et rapina: quemadmodum munde erant greges ouium Jacob in tempore quo ascendebant de torrente Jaboc in quibus non erat violentia et rapina et omnes similes erant ad inuicem: et pariebant gemellos fetus in omni tempore: et orbata et sterilis non erat in eis.

6 add. Sicut fragmen. Regnum autem domus asmoneorum omne plenum est preceptis et verbis legis sicut malogranatum propter mathatiam sacerdotem magnum et filios eius qui erant iusti: et confirmabant precepta et verba legis in sicitate.

7 add. Sexaginta sunt. tunc surrexerunt greci: et congregauerunt sexaginta reges de filiis esau indutos loricis ascendentes super equos et equites et octoginta duces de filijs Ismael ascendentes super elephantes preter reliquos populos et nationes

---

3 edificasti por aedificasti; in sanctuario primo: 1.ª m. había escrito "in", 2.ª m. borra y escribe encima, con signo de inclusión en el texto: "sicut", Walton: similem priori (domui) sanctuarii; edificauit por aedificauit.

4 magne por magnae; gimnasium por gymnasium; doctrine por doctrinae; mee por meae; terre por terrae; collexerunt (sic): Walton: collegerunt.

5 leuite por leuitae; primicias por primitias; munde por mundi (Walton); fetus por foetus.

6 asmoneorum: Walton: Hasmonaeorum: preceptis por praeceptis; praecepta por praecepta; sicitate or siccitate (Walton: puritate).

7 greci por graeci.

linguas quibus non erat numerus: et constituerunt alexandrum impium super eos in principem et venerunt vt pugnarent contra hierusalem.

8 add. Una es. Et in illo tempore erat cetus Israel similis columbe perfecte: et seruiebat domino suo in corde perfecto: et vnica erat in lege: et laborabat in verbis legis in corde perfecto: et pure erant iustitie eius sicut in die quo egressa est de egipto. Tunc egressi sunt filij asmoneorum et mathathias et omnis populus Israel: et pugnauerunt contra eos: et tradidit eos dominus in manus eorum: et cum hoc vidissent habitatores prouinciarum: beatos eos dixerunt regna terre et potentes et laudauerunt eos.

9 add. Que est ista? Dixerunt nationes. quam splendida sunt opera populi huius sicut mane! pulchri sunt iuuenes eius sicut luna: et electa sunt merita eius sicut sol: et terror eius erat super habitatores terre: quando ambulabant vexilla eius per desertum.

10 add. ad hortum. Dixit dominator seculi in domo sanctuarij que edificata est per manum cyri habitare feci maiestatem meam vt viderem opera bona populi mei: et vt viderem si crescunt et multiplicantur sapientes qui comparati vitti: et si corda eorum plena sunt operibus bonis sicut mala punica.

11 add. nesciuit. Cum autem reuelatum fuit coram domino quod essent iusti et quod laborarent in lege: dixit dominus in verbo suo. non addam vltra humillare eos neque faciam in eis consumptionem: sed consilium iniam in anima mea vt benefaciam eis et vt ponam eos excelsos in curribus regum propter merita iustorum generationis illius qui similes sunt in pulchritudine operum suorum abrahe patri suo.

12 add. Reuertere. Reuertere ad me cetus Israel: reuertere ad hierusalem reuertere ad domum doctrine legis mee: reuertere ad succipiendam prophetiam prophetarum qui prophetant in nomine verbi domini.

---

8 cetus por coetus; columbe perfecte por columbae prefectae; pure por purae; iustitie por iustitiae; egipto por Aegypto; terre por terrae.

9 que por quae, terre por terrae.

6,10 que edificata por quae aedificata; vitti por viti.

11 abrahe por Abrahae.

12 cetus por coetus; doctrine por doctrinae; mee por meae; succipiendam por suscipiendam.

7,1 Et quid boni est vobis o prophete falsi vt decipiatis populum qui est in hierusalem in prophetia vestra qua vos loquimini auersionem contra dominum vt prophanetis castra Israel et Juda?
add. Quam pulchre sunt. Dixit salomon in spiritu prophetie a facie domini quam pulchri sunt pedes Israel quando ascendunt vt appareant coram domino tribus vicibus in anno in calciamentis iacinthinis: et offerunt vota sua et oblationes voluntarias suas. et filij eorum qui egressi sunt de femore eorum pulchri sunt sicut lapides preciosi qui fixi sunt in corona sancta quam fecit beseleel artifex aaron sacerdoti.

2 add. Vmbilicus tuus. Et princeps scole tue per cuius meritum gubernantur omnia secula sicut fetus gubernatur per vmbilicum in vtero matris sue: splendidus est in lege sicut circulus lune: quando venit ad mundandum et ad contaminandum et ad iustificandum et ad condemnandum: et non defficiunt verba legis semper ab ore eius: sicut non defficiunt aque fluminis magni qui egreditur de paradiso: et septuaginta sapientes circundant eum sicut aream rotundam: et celaria eorum plena sunt decimis sanctificatis et votiuis et spontaneis que constituerunt eis esdras sacerdos et zorobabel et jesue et neemias et mardocheus et belsan viri ecclesie magne: qui comparatur rosis: vt sit eis virtus vt laborarent in lege die ac nocte.

3 add. Duo ubera tua. Duo saluatores tui qui futuri sunt vt redimant te videlicet messias filius dauid et messias filius Ephraim similes sunt moisi et aaron filijs jocabed qui comparantur duobus hinulis gemelis capree.

4 add. collum tuum. Judex quoque tuus qui iudicat iudicium tuum fortis est super populum vt alliget eos et vt tradat ad vincula eos qui condemnantur in iudicio ad carcerem sicut salomon rex que fecit turrim eburneam: et subiecit populum: et conuertit eos ad dominatorem seculi. scribe tui pleni sunt sapien-

---

7,1 Extrañamente en la versión latina comienza el cap. pero no pone ningún lemma hebreo, porque tampoco aparece en el arameo; en cambio en el texto arameo de Walton si que aparece el lemma pero no lo traduce; de hecho en el arameo de A. de Z. no aparecía primitivamente el enunciado del cap. 7 como división, posteriormente lo ha puesto en el margen. La división de Walton amplia el v. anterior hasta: Dixit Salomon; pulchre por pulchrae; prophetie por prophetiae; iacinthinis: Walton: taxeis; preciosi por pretiosi.

2 scole tue por scholae tuae; fetus por foetus; sue por suae; lune por lunae; defficiunt por deficiunt (bis); aque por aquae; que por quae; jesue por Josue; neemias por Nehemias; mardocheus por Mardochaeus; ecclesie magne por ecclesiae magnae.

3 hinulis gemelis capree por hinnulis gemellis capreae.

4 scribe por scribae; canales: Walton: piscinae; edificauit por aedificauit; que por quae.

tia sicut canales aquarum: et sciunt constituere rationes duo decim et aliquando tredecim mensium lunarium in anno: et signant principia annorum et principia mensium in porta domus concilij magni et princeps familiarum domus iuda similis est dauid regi qui edificauit arcem sion que vocata est turris libani: quoniam omnis qui steterit in ea poterit numerare omne turris que sunt in damasco.

5 add. Caput tuum. Rex qui constitutus est super te in principem iustus est sicut helias propheta qui zelo zelatus est pro domino celi: et occidit prophetas falsos in monte carmelo: et conuertit populum domus Israel ad timorem domini et pauperes populi qui ambulabant apud principem hic et inde eo quod pauperes sunt: futuri sunt vt induantur purpura sicut indutus est daniel in ciuitate babilonis et mardocheus in sussis propter meritum abrahe qui regem ostendit ab initio dominatorem seculi et propter iustitiam Isaac quem ligauit pater eius vt offeret eum in holocaustum et propter benignitatem Jacob qui decorticauit virgas et posuit eas in canalibus.

6 add. Quam pulchra es. Dixit salomon Rex. quam pulchra es cetus Israel in tempore quo tu portas super te iugum regni mei in tempore quo ego corripio infirmitatibus propter peccata tua: et tu suscipis eas in charitate: et videntur tibi quasi delitie.

7 add. Hec statura tua. Et in tempore quo sacerdotes extendunt manus suas in orationem: et benedicunt fratribus suis domui Israel: similes sunt digiti manus eorum extensi sicut rami palmarum: et statura eorum est sicut palma: et ecclesia tua stat facie ad faciem contra sacerdotes: et facies eorum inclinate sunt in terra sicut botri vuarum.

8 add. Dixi. Dixit dominus in verbo suo ascendam: et tentabo danielem et videbo si potest stare in tentatione hac sicut stetit abraham pater eius qui similis fuit ramo palmarum quem probaui decem tentationibus: et probabo ego quoque ananiam misael et azariam: et si posunt stare in tentationibus suis redimam propter merita eorum populum domus Israel qui comparatus est botris vuarum: et nomen ananie et misael et azarie audietur in vniuerso mundo: et odor eorum erit transcendens sicut odor pomorum paradisi voluptatis.

---

5 celis por caeli; babilonis por Babylonis; mardocheus por Mardochaeus; abrahe por Abrahae.
6 cetus por coetus; delitie por delitiae.
7 Hec por haec; inclinate por inclinatae.
8 posunt por possunt; ananie por Ananiae; azarie por Azariae.

9 add. Et gutur tuum. Dixit daniel et socij eius suscipientes succipiemus super nos decretum verbi domini sicut succepit super se abraham pater noster qui comparatus est vino veteri: et ambulabimus in vijs que recte sunt coram eo sicut ambulauerunt helias et heliseus prophete per quorum merita surrexerunt mortui qui similes sunt viro dormienti: et sicut ezechiel filius buci sacerdos: quia in prophetia oris sui sucitati sunt dormientes qui erant in campo dura.

10 add. Ego dilecto meo. Dixit hierusalem in omni tempore quo ego ambulo in via dominatoris seculi habitare facit maiestatem suam in medio mei: et ad me est desiderium eius. Et in tempore quo ego declino a via eius aufert maiestatem suam a me: et transfert me inter populos: et ipsi dominantur mei sicut vir qui dominatur vxori sue.

11 add. Veni. Quando peccauerunt populus domus Israel transmigrare eos fecit dominus in terra seir regionis ydumee. Dixit cetus Israel. obsecro te dominator totius seculi suscipe orationem meam qua ego oro coram te in vrbibus transmigrationis mee et prouincijs populorum.

12 add. Mane consurgamus. Dixerunt filii Israel ad inuicem veniamus in mane: et eamus ad domos ecclesiarum et ad domos doctrine: et inuestigemus in libris legis: et videamus si peruenit tempus redemptionis populi domus Israel: qui comparatus est viti vt redimatur de captiuitate sua: et interrogemus sapientes si manifesta est coram domino iustitia iustorum qui pleni sunt preceptis sicut malogranata et si peruenit finis vt ascendam in hierusalem vt dem tibi laudem deo celi et vt offeram holocausta et victimas sanctificatas.

13 add. Mandragore. Quando fuerit voluntas a facie domini vt redimat populum suum de captiuitate: dicet regi messie iam completus est finis captiuitatis et meritum justorum suaue est coram me sicut odor balsami: et sapientes generationis fixi in portis domus doctrine: et laborant in verbis legis et in verbis scribarum: nunc surge succipe regnum quod seruaui tibi.

---

9 gutur por guttur; succipiemus por suscipiemus; succepit por suscepit; recte por rectae; helias et heliseus: Walton: Helias et Helisaeus; prophete por prophetae; sucitati por suscitati.

10 sue por suae.

11 ydumee por Idumeae; cetus por coetus; mee por meae.

12 doctrine por doctrinae; preceptis por praeceptis; celi por caeli.

8,1 add. Quis dabit te? Et in illo tempore reuelabitur rex messias cetui Israel: et dicent filij Israel veni esto frater noster: et ascendamus in hierusalem: et suggemus tecum eloquia legis sicut sugit infans vbera matris sue: quia in omni tempore quo eram transmigrans extra terram meam et recordabar nominis dei magni: et tradebam animam meam propter deitatem eius: et populi terrarum despiciebant me.

2 add. Ducam. Ducam te Rex messias: et introducam te in domum sanctuarij et docebis me timere a facie domini: et ambulare in vijs eius: et ibi prandemus prandium et leuiatham: et bibemus vinum vetus quod conseruatum est in vuis suis a die quo creatum est seculum: et de malis punicis que preparata sunt iustis in paradiso voluptatis.

3 add. Leua eius. Dixit cetus Israel. ego colecta sum super omnes populos: quia ego alligo mandata dei in manu sinistra mea et in capite: et affigo ea in latere dextero hostii porte vt non habeant licentiam demones ad nocendum mihi.

4 add. Adiuro vos. Dixit Rex messias. adiuro vos populus meus domus Israel ne contendatis contra populos terrarum vt non egrediamini a hierusalem. Et quare vos vultis certare contra exercitum gog et magog? substinete modicum donec consumantur populi qui ascenderunt ad pugnandum contra hierusalem: et postea recordabitur vobis dominator seculi miserationum iustorum: et erit voluntas a facie domini vt liberet vos.

5 add. que est ista? Dixit salomon propheta quando viuent mortui futurum est vt scindatur mons oliueti: et omnes mortui Israel futuri sunt vt egrediantur de sub eo: et etiam iusti qui mortui sunt in captititatem futuri sunt vt veniant per viam petrarum sub terra: et egredientur de sub monte oliueti: Impii autem qui mortui sunt et sepulti sunt in terra Israel futuri sunt vt viuant: et erunt similes lapidi quem proiicit homo super terra. Tunc dicent omnes habitatores terre. quod est meritum populi huius qui ascendit de terra in multis milibus sicut in die quo ascendit de deserto in terram Israel: et delitijs affluet propter miserationes creatoris sui: sicut in die qua visa est sub monte sinai vt susciperet legem: et in illa hora futura

---

8,1 cetui por coetui; sugemus, 2.ª m. añade otra "g"; sugit (sic); sue por suae; transmigrans: Walton: extorris.

2 et ibi prandemus prandium et leuiathan: Walton: et ibi prandebimus prandium Leviathan; que por quae; cetus por coetus; porte por portae.

3 alligo mandata: Walton: alligo frontalia; demones por daemones.

5 que por quae; captivitatem por captivitate; super terra: Walton: ex funda; idolatrie por idolatriae.

est sion que est mater eorum vt pariat filios suos et hierusalem vt suscipiat filios captiuitatis.

6 add. Pone me. Dicent filij Israel in die illa domino suo: obsecro te pone nos sicut sigillum annulli super cor tuum et sicut sigillum annuli super brachio tuo vt non addamus vltra esse transmigrantes: quoniam fortis est sicut mors dilectio deitatis tue: et robustus sicut gehenna zelus populorum qui zelant nobis: et inimicitia quam obseruant nobis similis est prunis ignis gehene quem creauit deus in die secunda creationis seculi vt suscendantur in eo cultores idolatrie.

7 add. aque multe. Dixit dominator seculi populo suo domus Israel. quamuis congregentur omnes populi qui comparati sunt aquis maris que sunt multe non poterunt extinguere miserationes meas a te: et si congregati fuerint omnes reges terre qui comparati sunt aquis fluminis que defluunt cum impetu non poterunt euelere te a seculo: et si dederit vir omnem peccuniam domus sue vt possideat sapientiam in captiuitate: ego redam ei duplum in seculo venturo: et omnis praeda quam depraedabantur de castris gog et magog ipsius erit.

8 add. Soror. In illo tempore dicent angeli celi ad inuicem gens vna est nobis in terra et merita eius leuia sunt et reges et dominatores non habent vt egrediantur ad pugnandum contra exercitum gog. quod faciemus sorori nostre in die qua locute fuerunt nationes vt ascendant contra eam ad bellandum?

9 add. Si murus est. Dicet michael princeps Israel: si steterit sicut fundamentum in medio populorum et dederit argentum vt possideat vnitatem nominis dominatoris seculi erimus ego et vos cum scribis circundantes eam sicut propugnacula argentea: et non habebunt licentiam populi vt dominentur eius: sicut non est potestas vermi vt consumat argentum: et quamuis sit humilior propter precepta que non abseruauit: queremus miserationem super eam coram domino: et recordabitur eius propter meritum legis in qua laborant pueri que scripta est in tabulis cordis: et stat contra gentes sicut cedrus.

10 add. Ego. Respondet cetus Israel et dicet: ego fortis sum in verbis legis sicut murus et filij mei robusti sicut turres. Et in illo tempore erit cetus Israel inueniens misericordiam in oculis domini sui: et salutabunt eam omnes habitatores terre.

8,6 aque multe por aquae multate (bis); terre por terrae.
7 que por quae; peccuniam por pocuniam; sue por suae; redam por reddam.
8 celi por caeli; nostre por nostrae; locute por locutae.
9 precepta que por praecepta quae; queremus por quaeremus.
10 cetus por coetus (bis); terre por terrae.

11 add. Vinea. Gens vna ascendit in sorte dominatoris seculi apud quem est pax: que comparata est vinee: collacauit eam in hierusalem: tradidit eam in manum regum domus dauid vt custodirent eam sicut agricola custodit vineam suam. Posteaquam mortuus est salomon Rex Israel remansit in manu roboam filij eius: et venit jeroboam filius nabat: et diuisit cum eo regnum: et tulit de manu eius decem tribus iuxta verbum oris achie silonites qui erat vir magnus.

12 add. Vinea mea. Quando audiuit salomon Rex Israel prophetiam achie silonites voluit occidere eum: et fugit achia a facie salomonis et abijt in egiptum. Et in illo tempore dictum est in prophetia salomoni regi quod dominaretur decem tribuum omnibus diebus suis: et post mortem suam dominaretur eorum Jeroboam filius nabat: et duorum tribuum videlicet Juda et beniamim dominaretur Roboam filius salomonis.

13 add. Que habitas. Dixit salomon propheta in fine prophetie sue: dicturus est dominator seculi cetui Israel que comparata est horto minimo inter nationes et habitat in domo doctrine cum socijs concilij et reliquis populis qui auscultant vocem principis scole: et discunt ab ore eius verba legis: audiui vocem sermonum tuorum in tempore quo tu sedes ad iustificandum et ad condemnandum: et ero conformis omnibus que fecerit.

14. add. fuge. In illo tempore dicent senes cetus Israel. fuge tibi dilectus meus dominator seculi de terra hac inmunda: et colloca maiestatem tuam in celis excelsis: et in tempore tribulationis in quo nos orauerimus coram te eris similis capree que in tempore quo dormit vnus oculus eius est clausus: et alter oculus est appertus: et sicut hinulus ceruorum qui in tempore quo fugit respicit post se. sic tu contemplaberis nos: et respicies tribulationem nostram et afflictionem nostram de celis excelsis vsque ad tempus quo beneplacitum erit tibi in nobis et redimas nos: et introducas nos in montem hierusalem: et ibi adolebunt sacerdotes coram te incensum aromathum.

Explicit interpretatio latina
translationis chaldaice in
librum Canticorum

---

11 que por quae; vinee por vineae; achie por Achiae; silonites por Sylonitae (Walton).

12 egiptum por Aegyptum.

13 que por quae (tria); prophetie sue por prophetiae suae; cetui por coetui; doctrine por doctrinae; scole por scholae; audiui de 2.ª m., la 1.ª m. había escrito fac me audire (Walton: audire me fac).

14 cetus por coetus; celis por caelis (bis); capree por capreae; que por quae; appertus por apertus; hinulus por hinnulus; aromathum: 2.ª m. borra "h".